

ИБРАЙЫМ ЮСУПОВ

АЛАСАТЛЫ ДҮНЬЯ БУЛ

Косықлар хәм поэма

Нөкис

"Қарақалпақстан"

1987

Қарақалпақстан халық шайыры И.Юсуповтың бул жаңа топламына соңғы жыллары жазылған қосықлары менен поэмасы енгизилген. Олардың хәр биринде дәуір нәпеси, бүгинги қайта қурыўлардың руўхы поэтикалық тил менен өз сәўлелениўин тапқан.

ЖОЛ САМАЛЫ

Арғымақлар қан сорпа боп қансырап,
Омыраўдан ақ көбиги тамшылап,
Ала шаңғыт уллы жолда барамыз,
Заман келер атымызды қамшылап.
Бир-биреўте аманласар пурса жоқ,
Күлимлеймиз қайырымлы жансырап.
Бәримиздиң алдымызда бир мәқсет,
Хәр кисиниң басында бар сан сорақ,

Бул қыйын жол, белеси көп дөңасар,

Кең көгилдир дүньяға көз қамасар.
 Жер қайысқан қалың туяқ дүбири
 Атар таңнан батар күнге уласар.
 Ҳеш пурсат жоқ, сәл тынығып, тоқтауға,
 Жол қойылмас албаулықты ақлауға.
 Серт айтқанбыз: жүзимиз шаң болса да,
 Ар-намыстың тазалығын сақлауға.

Ат езиуин жыртса темир аўызлық,
 Биреу аңлыр "алсам—деп—бир бауызлық".
 Биреулер дер: сумлық ғой бул оянған
 Инсап пенен Ҳұждан деген жауызлық.
 Татлы түслер көрип жатқан жеринде,
 Ким турғызды бул екеуди бүгинде?
 Сәл оянса шарап берип, саз шертип,
 Қойып едик уйықлатып бағ төринде..."

Бир мәнзилге жетиўге журт талабан,
 Ағып барар жер қайысқан аламан.
 Шаң суўырып, көз аштырып қаратпай,
 Пәтли самал аттың жалын тараған.
 "Қайсы жерден изге қайтар екен?" деп,
 Биразлар тур көз астынан қараған.
 Қаңылтақ ер ғайзап тиркис тақымды,
 Көп ишинде мен де кетип бараман...

Атлар келер ақ көбиги тамшылап,
 Заман келер атымызды қамшылап.
 "От басында тынығып кет, шайыр!" деп,
 Шақырады Поэзия—шамшырақ.
 Шайыр байғус аўсадағы аңсары,
 Кетип барар еситпеген жансырап.
 Музам сонда тоңқылдар от басында,
 "Дым қурыса кетпеди аў—деп—хал сорап".

—"О периштем, шайырлық йош арыўы!
 Көрмейсең бе ат күш бермей барыўын?
 Айланарман суўыған соң азырақ
 Ер ғайзаған тақымлардың қарыўы".
 —"Олай болса, бар кете бер ағымда,
 Ендиликте мени излеп, сағынба.
 Жалынлаған жаслық отың сөнген соң,
 Неме емсең пенсионер ўағында..."
Февраль, 1985-жыл.

СӘЎБЕТЛИ АҚШАМ

Ә. Нураддинге.

Тал астын тазалап төсек сал, жора,
 Ол жер өз алдына қаўалы болар.
 Үш көпшиктің бирин өзиң ал, жора,
 Еккиси қонаққа даўайы болар.

Сенсиз кеўлим бөктергиси аўық-ты,
 Дослар гурриңлескен ақшам заўықлы.
 Бүгин құрдас асқан түйе таўықтың
 Жүўери гүртиги мазалы болар.

Гәпке шорқақ, быдым-быдым келесең,
 Бирақ сөзге терең мәни бересең.
 Қатынға сүйкенбей жүрсең өлесең,
 Сондайда арқаңның қозары болар.

Сөз айтсаң гәпиңди балтадай саплап,
 Күлиўиң бар ықлас пенен халласлап,
 Кәтқудалық етсең әкеңе усап,
 Шешеңе де тартқан таманы болар.

Бесжап бойы балалықтың меканы,
 Табанларда бир соқпақтың тикени.
 Жаста—урнықыр, хәзир—тек тил екени,
 Буннан Улбийкеиң хабары болар...

Өмир сүрип бул ғәниймет дүньяда,
 Дос арттырғанлардың бахты зыяда.
 Бирақ сениң орның бөлек оғада,
 Дослардың да жақсы-жаманы болар.

Жигит қамшы басып жүрмел торыға,
 Шыққанда атланып дәўран жолына,
 Дос зәңгилес толар оңлы—солына,
 Узақ айдасары шамалы болар.

Биреўлери жолыңда жан өртеген,
 Хошемети жумсақ жоңышқа гүлтеден,
 Ет байлаған сайын ығбал мәртебең,
 Күнлеп иштен күйип азары болар.

Биразы адымын абайлап басып,
 Дәўлет жүрип турса, қушағын ашып,
 Сүринсең зып берер қайыстай қашып,
 Түлкиси бар жердиң сағалы болар.

Бири өттің суўы түскен тағам-ды
 Исин көрип көп устарман жағамды...
 Сөйтсе де, "яр-дослар" деген қоғамды
 Жаманласаң қатты зыяны болар.

Күтимин бермесең дақыл дәнлемес,
 Өзиңнен де бардур, олардан емес.
 Тириде бир-биреў қәдириң билмес,
 Айта берсең түрли таманы болар...

Ақшамлассам дедим, кеўлим сағынды,
 Унатарман олпы-солпы жағыңды.
 Билесең ғой баратырған ағымды,
 Енди тек дурыс сөздің заманы болар.

Басқаларға жақсам дийип мен йошып,
 Көптен берман түрли муқамға қашып,
 Сен сүйген жолларға жазбапбан қосық,
 Бұның да бир күни сорауы болар.

Ал жора, айта бер, тыңлайын сени,
 Аўылға келмедим бираздан бери.
 Хәўиж алып қайта қурыў ислери,
 Ис пенен сөз, хұждан сынауы барар.

Халық әдил қуўатлап бул сиясатты,
 Шынлық жолбарысы оянып қатты,
 Өтириктиң өрелерин қулатты,
 Менменликтің енди заўалы болар.

Аўылда өзгерис бар-ды бир қанша?
 Салынды дейсен бе совхоздан монша?
 Аўа, көп кирледик, жуўсақ та қанша,
 Бирден ағарыуы шамалы болар...

Көптен бул аўылда аға болмады,
 Елтири тон десек жаға болмады.
 Көбиси хийлесиз хызмет қылмады,
 Мүмкин ендигилер саналы болар...

Ғәреметти мәзи басшыға артып,
 Сизлер хәм жүрсизлер шөпдейин қалқып.
 Биз де "шайырмыз" деп Нөкисте шалқып
 Жүрмиз. Хәмме бұған гүналы болар.

Суўымызды байлап, шөлге ашқанша,
Теңиз қайтып, бизди таслап қашқанша,
Ұарқ-шарқ пенен қол шапатлап биз сонша
Бийпарұалық енди ҳазары болар.

Адам пейли азса құрғын турмыста,
Көтере шан-шәўкет, дәстүр қуўыспа,
Ел енбегин емиў, пара алыспа,
Мийнетсиз байыўдың ылаңы болар.

Жәдигөй жылпылдап түсимли жерде,
Дүмше молла болып шомпыйды төрде.
Жаңаны қуўатлап, күтпеген жерде,
Ескиликтің егиз туўары болар.

Уллы халық ағамыз рус елаты,
Дәстүри ҳазарсыз, зор инабаты.
Бизиң үрип-әдеттиң ҳәр салтанатын
Артсаң қырық ешектің обалы болар.

Қамшысын умытып кеткендей дүзде,
Бизиң көп жигитлер жуўырар изге.
Ҳәмме алға шулғып баратқан гезде,
Бул ислердиң елге зыяны болар.

Хабарың бар дәўир көз қарасынан,
Төбеңе нәзер сал тал арасынан!
Жулдыз ағар дәрья киби тасыған,
Заманның сондай кең гүзары болар.

Өмир өтер, биз қалармыз жасқада,
Жулдызлар сәўбетин бузбас ҳасла да.
Бул турмыстың күн көристен басқа да,
Руўхый ләззети мазалы болар.

Иззет-хүрмет сақлап киси кисиге,
 Ҳадал мийнет жумсап халықтың исине,
 Ҳийле қылмай хұждан тәрезисине,
 Жасаўдың биймиллет дәўраны болар.

Атлар киснеп, тай тебистиң жумсағы,
 Аркашта отлаған шағын қумсады.
 Балалық шақ—пәк хұжданның тымсалы,
 Соңыра ҳәр кимниң өз гүзары болар.

Дослар аңсап келип курғанда бәзим,
 Дым пәкизе болды бул берген ҳәзиң.
 Тепкири бир сүйем ата қоразың
 Шақырғанша гүрриң қызары болар...

Апрелъ, 1987-жыл.

ТӘЖИРИЙБЕ ТАМШЫЛАРЫ

Төртликлер

Адам кеўли—жолда өскен көк емен,
 Саясы мол, булақ ағар қасында.
 Түрли тыйық пенен, түрли қол менен
 Автографлар бар жазылған онда.

Дүзиў ағаш ел мәпине керекли,
 Шаўып алып, жайға басар сонлықтан.
 Журт айналып өтер қыйсық теректи,
 Кыйсық ағаш узақ жасар сонлықтан.

—Таўдың қара тасы! Жылайсаң неге?
 Ким сени ыдыратты, ким қапа қылды?
 —Тас баўыр биреўлер жаңа бул жерде
 Биреўди аямай тас пенен урды...
 Дүнья аз ўақтында бәрине жетер,
 Инсап пақыр азға қанәет етер.
 Дүнья болған сайын Нәпси деген ийт
 Шынжырын жулқылап, қутырып кетер.

Ақылға уғрас келмес бул үлкен дүнья,
 Айы, күни хәммелерге тең дүнья.
 Инсан пейли тарылғанда бирақта,
 Еки адамға тарлық етер кең дүнья.

Апат келтириўши қураллар жасап,
 Бағындыра алмаў мүмкин адамды.
 Хазарсыз кишкене қалем менен ақ
 "Жаўлап" алыў мүмкин пүткил жақанды.

Бир гезде ўақыттан арзан нәрсе жоқ,
 Вокзалда отырсаң хеш ўақыт өтпес.
 Бир гезде ўақыттан қымбат нәрсе жоқ,
 Поездға минерде бир минут жетпес.

Көрдим Монамахтың музейде бөркин.
 Ол дым аўыр дейди (дурыс шығар бәлким).
 Бирақ оны, мойны сынып кетсе де,
 Бир кийиўди әрман етеди хәр ким...

Астан-гестен ойнап болса балалар,
 Хәр затты орнына қояр аналар.
 Сол сыяқлы, кимлер дана, ким шала,—
 Тарийх бәрин орны-орнына қояр...

Уқтым сени тилиң басқа болса да,

Мәселе тилде емес, бәлким—кеўилде.
Базда қарақалпақша сөйлеп турса да,
Биреўлерге түсинбеймен өмирде...

Ислеменген басты қыйнап терлеме,
Атларға урмасын ешектің шаңы.
Алма түскен менен ақмақ геллеге,
Ашыла бермейди Ньютонның заңы.

Коңысы болып жасар тил менен қулақ,
Бири бирин онша жақтырмас бирақ.
Тил айтар: "Билемен, мени сүймейсең",
Қулақ айтар: "Оғыры көп сөйлейсең..."

Халықтың жүрегине барар соқбақты
Тапқанлар силтеўиш белги қақбапты.
Машақатлар шегип, сол соқбақты мен
Таў, дүз қоймай еле излеп жүрипбен...

Қаралық тилеймен хәмме қазанға,
Қаралық тилеймен қара көзлерге.
Жасыллық—жапыраққа, қызыллық—қанға
Адам кеўли, ақлық тилеймен сизге!

Шерт, башқурт, сыңсытып қуўрайыңды сен!
Дүз самалы, шопан қыялы менен
Сырласқан усы бир қодирең шөптен
Басланар күдиретли Моцарт хәм Шопен.

Хәмме ағзаң тозар, тил тозбас бирақ,
Мүшелердің мықлысы тил дер едим.
"Тилим аўырды" деп докторға қатнап,
Укол алып жүрген адам көрмедим...

Хәр кимниң өзинше өлшеў тасы бар,
Салмағың ол тасқа туўры келмейди.
Жеңил қелсең, ол күлийге асығар,
Аўыр келсең, жақтырмайды, күнлейди.

Кеўлиңниң өзінде қуяш болмаса,
Көктеги күн оны жылытпас ҳасла.
Кеўлиң суўық болса, ыссыларда да
Кимдур биреўлерди тоңдыра баслар.

"О адамлар, мен сүйемен сизлерди!"
Деп бираз шайырлар тынышлық бермес.
Фучик дар астында айтқалы берли
Бул құдиретли сөз қайталаўды көтермес...

Ошақ басы сөзлер—тарқатар шерди,
Тил ҳәм қулақ оған иштейли сондай.
Ошақ басы сөзлер—мәрт жигитлерди
Базда айнытады нилдин суўындай...

Мен мәзи шайырман. Уста болып я
Имаратқа бир де гербиш қоймайман,
Бирақ салып питилмеген бул дунья
Тек гербиштен турмайды-аў деп ойлайман.

Бир жақсы адамға күнде иркилип,
Сәлемлесер едим. Көрмедим бүгин...
Сондай кимдур биздидағы бир күни
Бул жолдан табалмай, жоқлаўы мүмкин...

Қумырысқаның инлеўинде сыр бардай,
Пирамида салып атқан қуллардай...
Негедур мақтаныш бийлеп жанымды,
Жақсы көрип кеттим өз заманымды.

Өмир кітабы! Көп жериңди түсинбей,
 Сезіп жүрмен шала оқығанымды.
 Алгебраның қыйын мәселесіндей,
 Көп сауал қыйнап жүр енді жанымды.

Қула дүзде партау ашып атырған,
 Бульдозершилердің вагон-қосында,
 Муқабасы май-май болып жатырған
 Бердақтың кітабына қызықтым сонда.

Базда-базда бул қызықлы дүньяға
 Уллы адамлар да келип кетеди.
 Жұрт жыйылып орнын басалмаса да,
 Бир адам орнына өлип кетеди.

Мийұадан қайысқан шабдал шақасы,
 Саған бас ийемен, қызығаман мен.
 Мийұалаудың сырын сеннен шамасы
 Үйренсем, тең-тайсыз шайыр боларем.

Жат жұртларда өлди Овидий Назон,
 Ұатан айралығы шайырды жықты.
 Зер я гәўхар емес, қалтасынан соң
 Түйиұли бир қысым топырақ шықты...

Әзелден дүньяның иси арасат,
 Патша—патшаларға келтирер апат.
 Тек сени әййемги алтын тахтыңнан
 Тайдырарлық күш жоқ, гөззал Муқаббат!

Базардан биреуді қыдырғанымдай,
 Мен өзимді гейде ізлеймен тынбай.
 Базда өз-өзимнен кашаман зымырап,

Қашып қутылмассаң өзиңнен бірақ.

Самал гүлlep, булақ ағып қасында,
 Кекилик қалғып кетти түн ортасында,
 Тұлкиниң аўзында кеткен жубайы,
 Және қайтып келди түсинде сонда. . .

Қызғаныш үш түрли иреңге ийе:
 Қара иреңи—душпаныңның пейлинде.
 Қызғышы—дослардың күншиллигинде,
 Ақ иреңи—басқалардың бәринде.

Суўыған адамлар—сөнген вулканлар,
 Унирейген кратер олардың жаны.
 Кызықтырмас өзгерислер, заманлар,
 Олар енди "о дүньяның" адамы.

ЎАТАН

Хуқыўқы шекленбеген гөззал хўкимдар,
 Сен кимсең жаныма хэкимлик еткен?
 Биз тўе, не уллы, дана шайырлар
 Сениң кимлигиңди айталмай кеткен.

Бунда не мәрдана халықлар жасар,
 Таў көтермес беглик инабатларын.
 Бірақ сенсиз олар—қанатсыз суңқар,
 Саған арнар қайнар муҳаббатларын,
 Хэм сеннен құдиретли күш-қуўат алар.

Мийнеттен, ақылдан даңқ-абырай алған
 Бунда жасар не-не уллы адамлар.

Бирақ бирер наймыт қол қатса саған,—
 Шақырсаң, "ләббай" деп, жуўырсып олар,
 Кими аттан, кими тахтынан түсип,
 Айыплы баладай алдыңда турар.
 "Ўатан" деп отларға түсип ҳәр киси.
 Мылтықтың аўзына қас қақбай қарар!

1979-жыл.

СИЗ МӘҢГИ БАРСЫЗ

*В. И. Ленинге Нөкисте жаңа
 монумент ескерткиш
 орнатылыўы мүнәсибети менен.*

Бул кең далалардың еркин самалы
 Нурлы жүзиңизди желпип
 Шығыстан, Гранитте нық адымлап мудары,
 Сиз мәңги турасыз, уллы данышпан!

Сизди артық көрип сүйемиз жаннан,
 Сүүретиңиз хұждан байрағымызда.
 Халықлар ең шырайлы гүлшанларынан
 Гүлдәстелер қояр аяғыңызға.

Сиз сондай нураный сәўлели күнсиз,
 Кыйратқан тас қамал зулымлық тахтын
 Халықлар Октябрьсиз, халықлар Ленинсиз
 Тасаўыр ете алмас өзиниң бахтын.

Жолында ленинлик ҳақыйқатлықтың
 Қаншама мәртлер жан бергенин көрдик.
 Лениннен тәрбия алған халықтың
 Ең жаўыз душпанды жеңгенин көрдик.

Жол көрсетер жұлдыз десек ол егер,
 Хұждан тәрезиси оның хақлығы.
 Усы тәрезиге тартып өлшенер
 Коммунистлик ар-намыстың пәклиги.

Уллы туўысқанлық тымсалы болып,
 Ленинлик дослықтың шарапатынан,
 Гүллене бер нардай күшине толып,
 Дуньяға даңк жайған құдиретли Ұатан!

Алыс Анголада Ленинди ядлап,
 Ҳиндлер гүл қоймақта естелигине.
 Советлик шынлықты халықлар қуўатлап,
 Сүйсинер Лениннің даңқлы елине.

Бири бирин жатырқаған еллерди
 Туўысқанластырар "Ленин" деген сөз.
 Бири бирин түсинбеген тиллерди
 Жуўықластырар бул "Ленин" деген сөз.

Дуньяға үстемлик хәўеси менен
 Қара күшлер урар бадабат бүгин.
 Атом урысы, "жұлдыз саўашы" менен
 Қорқыта алмас Ленин хақыйқатлығын.

Планетаның барлық мийнет адамы,
 Уллы Ильич, жандай хұрметлер сизди.
 Гөззал келешектиң жипек самалы
 Мәңги желпир нурлы дийдарыңызды.

Март, 1985-жыл.

МЕН ҚАЛАДА ОҚЫҒАНДА

Сабақтан кеш шығар едик,
Мен қалада оқығанда.
Күн бата аўылдан келип,
Күтер еди анам сонда.

Пахта завод дийўалына
Сүйенип ол турар еди.
Пүткил дүнья қыялына
Мен деп жолға қарар еди.

Төбемди хәр көрген сайын,
Бир жыллы сөз айтады ол.
"Шаршадың аў, айнанайын"
Деп басымнан сыйпады ол.

Кайта туўғандай қуўанып,
Алды-артыға қарамай ақ,
Қараңғыда қарыўланып,
Барар едик жалаң аяқ.

Ийт көринсе қарсымыздан,
Қорықпағанға усар едик.
Адам шықса алдымыздан,
Жолдан шетке қашар едик...

Енди базда машиналы
Өтсем зуўлап сол кәрадан,
Желбиреп ақ орамалы,
Мени күтип турар анам.

Хәм төбемди көрген сайын,

Қууанып қол былғағандай.
 "Шаршадың-ау, айнанайын!"
 Деп басымнан сыйпағандай.

Март, 1987-жыл.

ЖАҒАН ҮСТИНДЕ

1983-жыл 9-майда Нөкістеги Жеңіс күні байрамында оқылған қосық

Кеуіл талұас етип, шәўкилдер жүрек,
 Шағлап шан-шәўкетли дәўран үстинде
 Қолларда қырмызы туўлар желбиреп,
 Қустай қанат қағар байрам үстинде.

Бул не деген гөззал, саўлатлы заман!
 Халық ығбалы қуяш киби жайнаған.
 Бул бахыт қан менен жаўлап алынған,
 Қырғын қыяметлик майдан үстинде.

Солдат жесирлери, дәртли аналар
 Естелик жанында еле азалар.
 Сол қырғыннан аман қайтқан ағалар
 Көзлерге жас алар әрман үстинде.

Тар окоптан тура шапқан жылларың,
 Хәр адымда қаның тамған жолларың,
 Ағаш балдақ, протезли қолларың
 Көзлериме сүрме хұждан үстинде.

Уралап оянып жатқан кәтиңде,
 Осколкалар ойнар еле етиңде...

Ұятан әлпешинде, ел хұрметинде,
Отырсызлар бүгін байрам үстинде.

Бул қандай әжайып саўлатлы заман!
Ленинлик дослықтың нуры жайнаған.
Шадлық, бахыт намалары жаңлаған,
Уллы мақтанышлы Ұятан үстинде.

Турмыс тыныш болса, дүнья—урыссыз,
Татыўлық сарайы турса қулыпсыз.
Ақшам ай күлимлеп, аспан бултсыз,
Қуяш жайнап турсын жақан үстинде!

Май, 1983-жыл.

ИСЕНИМ

Гүмбирлиси алыс полигонлардың
Ақшам дөңбекшитип континентлерди,
Үркитер үмитин атар таңлардың,
Келешекке беккем исенимлерди.

О садық Исеним—қанатлы тулпар,
Сениң жүйиткип шабысыңды сүйемен.
Үйириң қай таўда хәзир, жаныўар?
Сен жазым болғалы излеп жүр ийен.

Сен шылбырды үзип қашқалы бери,
Кара тас артында жүр сени бағып
Гүман хәм шубхәниң аш бөрилери.
Үркип киснедиң де, кеттиң ылағып...

Сенсиз—пыядаман жолы өнбеген,
 Көп асыў бар, —жаяў қалай асарман?
 Жаңа бийиклер бар "ушып кел" деген,
 Қанатсыз қус болып қалай ушарман?

Бир—бирейге деген беккем исеним,
 Атсаң хәм қанатсаң сен адамларға.
 Тайғақларда таймас табаның сениң,
 Солдаттай садықсаң қыйын жолларда.

Сен болмасаң, — жылжыр аяқ басқан жер,
 Сенсиз—тек бүгин бар, ертеңлер—гүман.
 Сен сәўлеңди төгип турмасаң егер,
 Алда жол қатқалақ, таўларда думан.

Сен барда—қәтер жоқ, мүшкиллер ансан,
 Кеўил кептерине татыўлық уя.
 Көз астынан қарап, қобалжып инсан,
 Санап баспас еди аяғын дүнья.

Сен барда,—еллердиң дослық бағында
 Саз—сәўбет, муҳаббет тыйылмас еди.
 Алымлар атомды тапқан ўағында,
 "Буннан бомба соқ!" деп буйырмас еди.

Тынышлық—дүньяның мәқсет, тилеги,
 Ол гүреслер өтер үстиңнен сениң.
 Ҳақ нийетли инсаният жүреги
 Саған билдиреди бийик исеним!

О садық Исеним,—қанатлы тулпар,
 Жүйиткип шабысыңды сағынаман мен.
 Кайсы таўда отлап жүрсең, жаныўар?
 Шарқ урып излеп жүр жоғалтқан ийең.

Инсан кеўлиндеги жасыл отлақлар
 Ынтығып сағынар, шақырар сени.
 Заман жолындағы тасқын булақлар
 Шербет суўларына қандырар сени.

Кел, мен сейислейин минер алдында,
 Өрсин кекилиңди қыздың қоллары.
 Гөззал келешектиң тың жолларында
 Жалыңды тарасын таң самаллары!

Октябрь, 1986-жыл.

ГҮЗ КӨРИНИСИ

Жыл қуслары интурист болып,
 Ҳиндстанға ушып баратыр.
 Теримши гүз әнжамын көрип,
 Атызларға қурды ақ шатыр.

Салқын лебиз енип желлерге,
 "Мийнет сүйгиш" насослар тынды.
 Атланысқа таяр пиллердей
 Комбайнлар сапқа дизилди.

Гүз бояды "намазшамларға"
 Ерик бағдың уша басларын.
 Шығыр таллар тынық суўларға
 Үңилисип тарар шашларын.

"Терим ушын бәри таяр!" деп,
 Мағлыұматлар кетти қалаға.
 Адам бармас бир атыз шәртек
 Қаңқыяды қула далада.

Хәзирше жүр қол теримшилер,
 Бул тек басламасы дескендей.
 Автобуслар кәрўаны келер
 Қала аўылларға көшкендей.

Дефолиация ўақтында өтти,
 Ашық—жарық күнлер көп болғай.
 Жолға шығар соқбақтан шетте
 Өлип атыр бир поща торғай.

Пахталықтан курт излеймен деп,
 Өлген сорлы кеше уўланып.
 "Быйыл план зор болады" деп,
 Бригадир барар қуўанып...

Октябрь 1984 жыл.

БИР БАХЫТЛЫ АДАМ БАРАТЫР...

Телмирип қарайсаң айнадан сыртқа.
 Бир киси баратыр ғарбыз көтерген,
 Жалбыр жүнли йити изине ерген.
 Сен айнадан үнсиз қарайсаң сыртқа.

Үстинде гөнетоз спорт майкасы,
 Балағы түриўли, аяғы жалаң.
 "Қандай бахытлысаң өзиң, хәй киси!"
 Деп бақырғың келер айнадан оған.

Хәм ойлайсаң: бәлки ол хәзир шаршап,
 Лифтсиз бесинши қабатқа шығар.
 Баллар шаўқымласып әкесин қоршап,
 "Ғарбыз, ғарбыз!" десип оған асылар.

Хаялы нан кесип, қара чай демлеп,
 Жуўынған ерине дастурхан жаяр.
 Балалары жабырласып ғарбыз жеп,
 Телевизор көрип, ойнап отырар.

Оның бағ—хәреми, кең хәўлиси жоқ,
 Сыбаўшы ма яки сипсекеш пе екен?
 Дүнья қуўыў менен оның иси жоқ,
 Айлығы ушласбас айлығы менен.

Хаялы жүрмеген импорт гилемнен,
 Қызы апельсинди сортқа айырмас.
 "Пияда оқыўға қатнар кишкенем,
 Оған да машина ал" деп буйырмас.

Мийнет ырысқысын биймиллет татар,
 Хеш ким пара бермес пачкасы менен.
 Шийше банкаларға толтырып қатар,
 Ақшасы жоқ ийттиң астына көмген...
 Ар-намысын сатып, жанларын жағып,
 Минбеген ол тәкаббырлық тахтына.
 Хұждан деген киси есигин қағып,
 Бастырынып шықпас уйқы ўақтында.

Билемен, хәзир сен кеш әрман еттиң:
 "Бар атақ, мәртебе, байлығымды көп,—
 Сол ғарбыз көтерген жупыны жигиттиң
 Дәўранына алмастырар едим" деп...

Телмирип қарайсаң айнадан сыртқа.
 Бир киси баратыр ғарбыз көтерген...
 Қолға түскен аңдай жаўыз көз бенен
 Қарайсаң темир тор айнадан сыртқа.

Сентябрь, 1985-жыл.

ТАСҚА КӨГЕРГЕН ГУЛ

Адам адам болып тилге келгели,
 Дәстанлар дөретип, кітаптар жазып,
 Өз-өзін түсиніп болған жоқ еле,
 Адам тастан қатты, гүлден де нәзік.

Инсан ийниндегі жүктің ауырын
 Артсаң, асқар тау да ыңырана баслар.
 Құс шоқыса Прометейдің бауырын,
 Адам төзер, лекин төзбейді таслар.
 Сол қара тасларды жарып бәхәрде,
 Өскен гүлді көріп жаның қулазып,
 Мақтанып, елжиреп ойларсаң хәм де:
 "Адам тастан қатты гүлден де нәзік".

Брестте тас еріп, темир тапланды,
 Соңғы демге дейін шайқасты солдат.
 Карбышев музлады, Гастелло жанды,
 Тәслим болғанда да тас пенен полат.
 Бірақ мәңгі тарих тасына олар
 Мәртлік оты менен кеттилер жазып,—
 Бул жазылған бес сөз былай оқылар:
 "Адам тастан қатты, гүлден де нәзік."

Инсан кеулиндегі мийрим—шәпәт
 Егер қуяш болса, тас гүлдер еді.
 Ағар дәрья болса ышқы-мухаббат,
 Дүньяда шөл калмай гүлленер еді.
 Соңғы нанын беріп өз жолдасына,
 Адам жығылады жүрегі сазып.
 Жазсан арзыр оның құлпы тасына:
 Адам тастан қатты, гүлден де нәзік".

Дослық, мийрим ушын кең қушақ ашқан
 Бул заманда озық ақыл-зейинлер.
 От хәм суў, пал хәм уў табысты қашшан,
 Табысалмай атыр бирақ пейиллер.
 Олар Хиросима хәм Освенцимди
 Дүньяға таңбақшы ақылдан азып.
 Қыйраған тиршилик тахтына хәм де
 "Адам тастан қатты... "деп қоймақ жазып.

Кеўил—бир гөззал бағ, тәрбият етип,
 Татлы мийўасын жеп, аралаў мүмкин.
 Бир жыллы жүз бенен ўақтың хош етип,
 Бир жаман сөз бенен жаралаў мүмкин.
 Гүлленсин деп инсан кеўлиниң бағы,
 Бағман гүл егеди тәңирге жазып.
 Гүлди женшип кетер малдың туяғы,
 Ал адамның кеўли гүлден де нәзик.

Адамзат дүньяға келгели бери,
 Жақсылық-жаманлық ойынын ойнап,
 Кимлигин түсине алмай өзлери,
 Канша китап жазар басларын қыйнап.
 Адамзаттың минезлемесин маған
 Дәл, толық сүүретлеп бер десе жазып,
 Айтар едим халықтың нақылын оған:
 "Адам тастан қатты, гүлден де нәзик."

май, 1982-жыл.

ПӘЛЕКЛИ ҚОСТА ТҮНЕҮ

*Ұажолаушы, уйқың қатты екен дым:
Жаслай. жатып, қартайғанда ояндың.
А.С. Пушкин.*

Таң сәхәрден жолға түсемиз және.
Уйқыңды питирип ал, жаным, қәне.
Жас уйқы тез қанбас.
Қарама маған,
Мен көп уйқлағанман өз өмиримде,
Уйқыңды гүзетер жулдызлар шамы.
Қаныңдай ләззетли жаздың акшамы.
Қосбаққыш ғаррының гәпи таўсылмас,
Жыйнағанша усы палыз бақшаны.
Узамай ай батып, түсер қараңғы,
Дүз уйқысы емлер кеўил жараңды.
Мийзан түссе керек, ҳаўа тоңазып,
Жақсылап қымтайын пешеханаңды.
Түтинлик салғаным, Шылым шеккеним,
Және уйқысызлық атын жеккеним.
Сүрилмеген қыял,
Ойланбаған ой,
Жазылмаған қосықларым көп мениң...

Муҳаббат ҳәм қосық—азаплы әрман,
Сол еки есикте өлийге барман.
Жол шаршатқан жас уйқыңды гүзетип,
Таң атқанша қосық ойлап шығарман.
Самал қосық пенен тыныс алғандай,
Жулдызлар да қосық болып жанғандай.
Пүткил әлем қосық дәрьясы болып,
Руўхым арқалы ағып турғандай.
Хәўлиртип, түнлерге урып таңымды,

Ҳалласлатып жүректеги қанымды,
 Сол дәрәя бийрәғим дегиши менен
 Ийрим тартып геўлеп атар жанымды.
 Сонда мен өзимди шайыр сезермен,
 Кеўлим—сегбир тартқан бир ҳақ Бәзерген,
 "Малыма қарыйдар табылғай дә" деп,
 Жанға қысым қылып, шөлге төзермен.
 Жолларым қулазып, базда бос шығар,
 Гә усындай бир пәлекли қос шығар.
 Гейде гүлхан жағып жолдың шетине,
 Түнеп атқан бир сәўбетлес дос шығар,
 Жолшыға таптырмас бахыт бул әне,
 Каўышыў—ғәниймет, жол жүриў—бәне.
 Гүрриңлесип, көз илгитип азырақ.
 Таң сәхәрден жолға түсемиз және...

Алыста мунартар аўыл тереги,
 Таўықлар шақырып, ийтлер үреди.
 Тынған керизинен насос салманың
 Қурбақалар тынбай концерт береді.
 Түнге үңилсең кеўлиң хүрейленеди,
 Кирпишешен тысыр-тысыр келеді.
 Балларын қымтаған ана қолындай,
 Бийшеклерин қымтар қаўын пәлеги,

Ҳәкке шықылықлап табар сум хабар,
 Шық түсти маўжырап, ҳаўада ызғар.
 Самал ойнап үстин ашып кеткендей,
 Жалаңаш теңкийип уйқылар ғарбызлар.
 Аўыл сыртында яр күтсе интизар,
 Шолпан "уйқылап қалып" қылық шығарар...
 Қара шашың менен ақ билегиңе
 Пешехана сыртынан ай сығалар.
 Сен оянып айттың: "Еле жатпадың.
 Болды, қыйнай берме қыял атларын...

"Мен айттым: "Азырақ тамашалайын
 Дүзде таңның қулан ийек атқанын..."
 Әне, түнге таң гезеги аұысып,
 Жұлдызлар биримлеп түңлик жаұысып,
 Еситилер гейде палыз шетинен
 "Ғаррының "хайта-хайт!" деген даұысы.
 Қорықшысы сақ болмаса серлеген,
 "Қаұынның жақсысын сағал жер" деген.
 Сондай поэзия палызында да
 Усыған тәкаббил ислер бар деген..."

Тәәжжүб қаласаң заманға қарап:
 Не деген кең сая, мийұалы дарақ.
 Жан аұыртпай оның жемисин терип,
 Көплер тили менен орып жүр орақ.
 Ким ис жақпас болса акылы зайыл,
 "Шайыр болып" шығар ғайыптан тайып,
 Еңбек пенен еккен пәлек өскенше,
 Ийт түйнеклер сырғыр урқанын жайып.
 Мәрт болсаң жулып көр...
 Боларсаң ақмақ,
 Тум-тустан шуұласар оларды жақлап.
 Атақ-абырай атын тартып алдына,
 Китаптарын басар алтынға қаплап.
 Тийип кетсең, айтар "кой, тиймеңлер" деп,
 Бақырар: "талантты қәдирлеңлер!" деп,
 Арзасына виза шегер ағамлар,
 "Китабын шығарың, жәбирлемең" деп.
 Жаұшымшық тийгендей пискен тарыға,
 Тапсып ақыл айтып тийер жаныңа.
 "Атшабары хәм Көкаман" дегендей,
 Өзлериндей жәхил сыншылары да...
 Биреулері тынбай қәлем тербеген,
 Өз жазғанын өзи оқып көрмеген.
 Биреулері гегирдекке суұ бүркип,

Озады деп жасларға жол бермеген.
 Мақтымқулы, Бердақ келсе тирилип,
 Усылар менен бир нәўбетке турылып,
 Топламлары шықпай жаўрасар еди,
 Баспахана планынан сүрилип...
 Орсақы сөз айтып күлдирсе залды,
 Сый-хұрметтиң зоры соларға қалды.
 Көркем сөз деп шәлкем сөзди үйренген,
 Мен аяйман аўылдағы балларды.
 Салы арқасында суў ишсе шигин,
 Алымлар гербицид шашады бүгин.
 Исенбеймен: НТР жол табар деп,
 Шайырлық атызын тазалайтуғын...
 Яшағай таң атты!
 Ояндың сен де.
 Түндеги тар кеўил қеңейди демде.
 Жақсы адам екен қорықшы ғарры,
 Алғыс айтып, жолға түсейик енди.
 Сен қасымда барда жоллар рәўан,
 Руўхым жасарып, күш енер маған.
 Гөззал арзыўлардың сырлы мәнзили
 Сени алып кел деп меннен сораған.
 Ол мәнзил мен ушын жулдыздай жырақ,
 Әлбетте жетерсең сен оған бирақ.
 Үмит, мириўбетли өмир жолында
 Адам адам ушын әдиўли қонақ.
 Қанша жол бар, ойға алмайық хасла,
 Кеўил тасып ақсын жулдызлы йошқа.
 Дүнья турар, дәўран өтер хәр кимнен,
 Бир түнеп шыққандай пәлекли қоста...

Сентябрь. 1986-жыл.

* * *

Түни менен қырғауыллар шақырды.
 Узақ тентиредик аўыл сыртында.
 Қорықшы ғаррының гөне журтында
 Түни менен қырғауыллар шақырды.

Аншы қуўған арқардайын жуўырған
 Булыт артында барар ай көкти шолып.
 Екеўмиз барамыз: елден қуўылған
 Ертектеги еки ашықтай болып.

Гезенип турғандай ғыйбат садағы,
 Барамыз айланбай биз артымызға.
 Адамларсыз жасай алмасадағы,
 Адам адамлардан кашады базда..

Жипек леби менен жүзиңди желпип,
 Сени жубатады август ақшамы.
 Шегирткелер тынбай үшбөлек шертип,
 Жанды жұлдызлардың бийхесап шамы.

Ел уйқыда. Салыкерлик тусынан
 Ескен самал ғана хүким сүреді.
 Ырғалған нар қамыс капелласынан
 Жан тербеткиш муңлы сазлар келеді,

Большой театрдың зер ложасында
 Отырған ханымдай сабырлы, үнсиз,

Сен узақ отырдың мениң жанымда,
Шаршаўлы ойларға шүмип кеўилсиз.

Самал айтты "сулыў, қысынба" деди,
"Налышқа шертбегил кеўил тарыңды.
Хәр дайым келип тур усында" деди,
"Кептирейин ессиз көз жасларыңды.
Билгир хәм тәкаббыр адамзат деген,
Оның көп қылўасын жақтырмасам да,
Бир гөззал иси бар "мухаббат" деген,
Соған тән беремен мен хәр қашан да.

Сүйген-айып емес, сүйилмек-ығбал,
Кызғаныш қәлўени тырнайды гүлди.
Мениң сазларыма қулағыңды сал,
Бәлким сергитермен қапа кеўилиңди", —

Деп самал жағымлы елпилдеп есер,
Руўқымызды бөлеп бир сырлы сазға.
Инсан-тәбияттың перзенти" десер,
Неге самал шенли болмаймыз базда?

Тыңлап көр, не деген мийрим онда бар,
Жанға жағымлысын қәйтерсең оның.
Хеш бир джаз оркестр, хеш қандай дуўтар
Орнын баса алмас бул капелланың.

Оның қарапайым намаларында
Бир де фәлет сес жоқ үйлеспей турған...
Түн бойы тентиреп аўыл сыртында,
Жуўдық хәсирет дағын зейинге урған.

Өмирге қуштарлық қайта нурланып,
Жубаттың, сергиттик кеўил пақырды.
Түни менен нар камыслар ырғалып,
Түни менен қырғауыллар шақырды.

Март, 1985-жыл.

* * *

Көп ғәниймет демлер бос қалар изде,
Булытларым жамғырсыз, таўларым қарсыз.
Аз-кем жасаў несип болмады бизге,
Сенсиз, телефонсыз, жыйналысларсыз.

Бийпул сөз булағы ағылар бунда,
Байғус Музам турар есик аўзында.
Бирге кетер едим мен алысларға,
Сенсиз, телефонсыз, жыйналысларсыз.

Олай дейин десем, бекинип аўлақ,
Жан хәзлигин бузбай, шаўқымнан жырақ,
Жазып атқанлар да қарық емес бирақ,—
Сенсиз, телефонсыз, жыйналысларсыз.

Негедур йош келмес шеткери журсем,
Шынар саясында қыяллар сүрсем,
Демек енди бизге жасаў жоқ билсем,—
Сенсиз, телефонсыз, жыйналысларсыз.

Февраль, 1987-жыл

ЖАҢАЛАН ДОСТЫМ...

Н. К.-ҒА

Журтқа айтпаған сырымды,
Айтайын саған, достым:
Заманың жаңарғанда,
Сен де жаңалан, достым.

Ескилик тозып барар.
Жаңалық—озық болар.
Өзиң жаңарып барсаң,
Өмириң қызық болар.

Арттырып айбатыңды,
Аяма ғайратыңды,
Жаңа топлымға қос,
Камшыла ғыйратыңды.

Жаңарған ұақта заман,
Жаңарсын сезим—санаң.
Жаңа жолды жатырқап,
Гөнеңе болма алаң.

Дунья—дегишли дәрья,
Тынбай өзгереді.
Кеше еситкенди
Бүгин көз көреді.

Журт жаңа кийим кийсе,
Жаңала кийимиңди,
Жаңала дәркар болса,
Үй дәске, буйымыңды.

Тозығы жетсе, өзгерт
Тысыңды, астарыңды.
Бирак, жаңалай көрме,
Сен ески досларыңды.

Дос арттыр жаңа әўладтан,
Жатырқамасын өзиңди.
Лекин ески дослардан,
Бура көрме жүзиңди.

Жаңасы қызық, әуесек,
 Жаңа дос жақсы болар.
 Бирақ та мендей болып
 Сени түсинбес олар.

Канша жасасаң, қасыңда
 Сүйген қосғарың болсын.
 Жаңа заманларда да
 Ески досларың болсын.

Жасаудың қызығы жоқ
 Өзиңнен бөлек маған.
 "Хәй, шайыр!
 Келмей кеттиң ғой!..."
 Дегениң керек маған.

Сентябрь, 1985-жыл.

ХОШАДЭС

Т. Генжебай бақсыға

Ала мойнағыңды алып қолларға,
 Пәрлерин титиретип ушыр "Тарланды"
 Асырымы бәлент йошлы жолларға,
 Сүр мәрдана қағлап „Қара жорғаңды“.

Қулақтан тер алып, көселе түсер,
 Гә хәүйжге минип, пәсине түсер.
 Қайта бастан гөне дәртим қозғалып,
 Ессиз балалығым есиме түсер.

Есимде аўылға бақсы келгени,
 "Шасенем-Ғәрипти" айтып бергени.

Бақсыны дәстанға салар алдында
"Қәне, баллар, барып уйықлаң!" дегени,

Геүйиш арасында, есик артында,
"Шыкпайман" деп жылап, ақыр соңында
Бир бахытлы бала уйқыдан қалып,
Таң атқанша бақсы тыңлаған сонда...

Мардыйған жигитлер, туяна қызлар,
Аяқ уйыса да, өтсе де ызғар,
Отырысын бузбай сәхәрге дейин,
Бақсы тыңлар еди уйып, енағар.

Хәүйижге мингенде сүйген намасы,
Қыйқыұын жеткизер жигит ағасы.
Бәракалла" деп ғаррылар ырғалып,
Жаслығын еслейди-аў билсем шамасы...

Бул күнде бақсының қайтқан дәўлети,
Эстрада, магнитофон нәўбети.
Үйден шықпай сайрап турар жер жақан,
Хәр заманның өз сазы, өз сәўбети.

Дәртли кеўил бийдәрт пенен ойнамас,
Таза бағда "гөне бұлбил" сайрамас.
Атларды қыйнамас узақ айдаўға,
Журт жыйылып енди бақсы тыңламас.

Оннан көре ойнап-күлгени абзал,
Кеште телевизор көргени абзал.
Мал көбейтип, таўық сақлап, пул таўып,
Барыс-келис пенен жүргени абзал.

Журтқа таңсық емес бул күнде бақсы,
Дүнья қуўыў болды кеўилдиң нақшы.

Той берип, пул жыйып жақын-жууықтан,
Улына „Жигули“ алғаны жақсы...

Басқа қуслар сайрар бағларда бизиң
"Саналы гелдиң" нен оянбас сезим.
Ғәрип сегбир тартпас Әлепшырұаннан,
Сәнемлер көшкіден тасламас өзін...

Ала мойнағыңды алып қолларға,
Пәрлерин титиретип ушыр "Тарланды".
Машина жүрмеген аўлақ жолларда
Сүрип-сүрип алғыл "Қара жорғаңды".

Кимселер хош көрмес, кимге жағарсаң,
Беглигиңди бузба, ынжылма хәргиз.
Бәлким сен ең соңғы бақсы шығарсан,
Биз хәм соңғы тыңлаўшыңыз болармыз...

Сентябрь, 1986-жыл.

УМТЫЛАМАН

Умтыламан жан-тәним менен,
Өмир, сени сулыў жасаўға.
Кемис жерлериңди толтырып,
Артық жерлериңди қашаўға,
Умтыламан жан-тәним менен.

Бир түп емен тырмасып өскен,
Жабайы шың жарқабағынан,
Бир сандыктас сақый тағдирден
Берилгендей сыйлыққа маған.
Жасыл жағысынан дәрьяның
Бақтым оған суқланып баста.
Нурлы тулғаң—сырлы әрманым,
Бекингендей көрдим сол таста.

Жас еменге таслап жип зәңги,
 Сол тасты мен тынбай қашайман.
 Жарқабаққа асылып мәңги,
 Сениң ышқың менен жасайман,

Алмас қашау, гранит тастың
 Ерегиси базда шаршатар.
 Ал төменде қутырған тасқын
 Мени аңлып гүркиреп жатар.
 Ашшы қуяш базда шөллетип,
 Мыс қазандай мийди теседи.
 Нөсер жамғыр базда селлетип,
 Қара дауыл самал еседі.
 Хәлден тайып мен қайсы күни,
 Алмас қашау түсер қолымнан?
 Ұақтым питип мен қайсы күни,
 Аш құрдымға қулайман қашан?
 Хеш пурсат жоқ оны ойланыу,
 Тынбай гранитти қашайман,
 Сени тас тутқыннан қутқарыу
 Ышқысында ғана жасайман.

Аспан бәлент, жұлдызлар сырлы,
 Сениң сырың шексиз соныңдай,
 Сулыұлығың сондай көп қырлы,
 Айқулақтың қубылыұындай.
 Машқалаңа төзермен не бир,
 Жумылғанша жуп қарар көзим.
 Мен билмеймен, хәй, сырлы өмир,
 Неткен перийзатсаң сен өзиң?
 Сүүретиңди хеш теңи-тайсыз
 Соғып шыға алмай қаларман.
 Алмас қашау менен абайсыз
 Бир жериңди шауып аларман.
 Заманласым, жеткиншеклерим
 Сонда турып сынап-минесер,

"Әттегене-ай, тап мына жериң
 Келистире алмапты-аў" десер.
 Деген менен тән берер маған,
 Мийнетиме, инабатыма,
 Қара тасты күйдирип турған
 Мениң сенлик мухаббатыма...

Умтыламан жан-тәним менен,
 Өмир, сени сулыў жасаўға.
 Кемис жерлериңди толтырып,
 Зыят жерлериңди қашаўға,
 Умтыламан жан-тәним менен.

АШЫҚ СӨЗ

Пәтли самал шайқап ўақыт дәрьясын,
 Жағысларға урар жаңа толқынлар.
 Таза өзгерислер симфониясын
 Бул түсимпаз дүнья қумартып тыңлар.
 Жүрек хәўлирмесин, ушпасын қутын,
 Өмир өзгерислер менен өрлеген.
 Жасай бил өзиңди мәрдана тутып,
 Үлкен мақсет, жаңа үмитлер менен.

Ким ол уллы ислер шаңынан қашқан?
 Гүллендириў ушын жаңа дүньяны,
 Теңизге бир тамшы суў апармастан,
 Шөллерге бурғанбыз асаў дәрьяны,
 Лекин марапаттың заманы өтти,
 Ашық сөйлесилер жигитлер менен,
 Жасай бил шынлыққа тик бурып бетти,
 Үлкен мақсет, жаңа үмитлер менен.

Пахтаның ақлығы, нурдың пәклиги,—

Дийхан халқымыздың хұжданы таза.
 Оның мийнетиниң машақатлығы
 Шынтлап жырланбаған ҳеш шығармада.
 Кимлер сол пәкликке қара дақ салып,
 Жалған даңқ-абырайдың жорғасын сүрген?
 Бөлекленген өзін жоқары алып,
 Майда мақсет, ғәррем үмитлер менен?

Хошамет сөз айтып бийик минберден,
 Шаңлы жолдан бағқа атларын бурды.
 Детсад салатуғын қарежетлерден
 Мәрмерлеп ганж ойып дачалар қурды.
 Жоқ сыйыр сүт берди қағазға ийип,
 Мағлыұмат отлады маллар падасы.
 Пахта пунктлерде отырды мықшыйып,
 Күндыз малақайлы ҳарамзадасы...

Қара көйлеңкелер заң тасасында
 Сыртқа шығып кетти нызам шегинен.
 Гәўҳар жанып тилла жүзик қасында,
 Гарнитур жыйнады пил сүйегинен.
 Артық дүнья көз шығарар қашан да.
 Айтайық келгенде гәптиң ыңғайы.
 Ғарам дәўлет бахыт бермес инсанға
 Неге керек "қурбангүлдиң сырнайы."
 Қәлўен өсти гүлдиң туқымларынан,
 Үлкен исенимлерге болды ғылаплық,
 Енди ҳақыйқатлық толқынларынан
 Қырға шығып қалды сол "алтын балық"...

Мийнеткеш халық мәңги, әдалат мәңги,
 Мәңгилик ленинше инсап-қанаат.
 Нәпси қурбанына сабақ ҳәм тәмби,
 Бул кескин өзгерис—ашшы ҳақыйқат.
 Пәтли самал шайқап ўакыт дәрьясын,
 Урсын жағысларға жаңа толқынлар.

Таза өзгерістер симфониясын
 Бул түсімпаз дүнья қумартып тыңлар.
 Көп пенен көргенің уллы той демек,
 Келиң мәртлик, хұждан шақырған жаққа.
 Бахыт ушын жол жоқ халқыңнан бөлек,
 Алағада болмаң қыйсық соқпаққа.
 Атларды нық ертлең, ғошшақ жигитлер!
 Жоллар машақатлы, мәнзиллер узақ.
 Ең жақсы мақсетлер, жаңа үмитлер,
 Бул жолда бизлерге хәмдам болажақ.

Сентябрь, 1985-жыл.

ДИАЛЕКТИКА

Адамлар жаратар заман дегенди.
 Заманлар жаратар адам дегенди.

Тау басынан ағып түседі булақ,
 Көксин жаралайды бийиктен қулап.
 Хәм де мың машақат азабын шегип,
 Қабырғасын таудың таслары сөгип,
 Булақлар жыйналып бир сайға қуяр,
 Соннан пайда болар уллы дәрьялар.
 Үлкен суу сағасы—кишкене булақ,
 Сол айтқандай егер серлесен қарап:
 Адамлар жаратар заман дегенди,
 Заманлар жаратар адам дегенди.

Заманда кемис жоқ, әдалат заман,
 Еркін нәпес алып жасайды адам.
 Абаданлық дастурханы жайылған,
 Мениң өзим бул заманға қайылман.
 Аз-кем лийкини бар айтсам бирақта:

Биз өзимиз жол қоямыз бракқа.

Тоңып секириўдиң заманы өтти,
 Тойып секириўдиң мәхәли жетти.
 Он толғатып, тоғыз рет туўамыз,
 Жалаңаяқланып дүнья қуўамыз.
 Бәрин өзимизге бурғымыз келер,
 Қоңсымыздан жақсы турғымыз келер,
 Бир үйге бир хәўли тарлық етеди,
 Бир үйге бир машын азлық етеди.
 Хәр баланың сүрер дәўраны бөлек,
 Япон магнитофон, "жигули" керек.
 Биреўдиң биреўден қолларыда көп,
 План бежериўдиң жоллары да көп.
 Бир көзге көрсетпей бир көзимизди,
 Биз базда алдаймыз өз-өзимизди.

Суў тартылса, таўда қардан көремиз,
 Не ис болса, басқалардан көремиз.
 Ал хаслында түп себебин қарасақ,
 Бәри өзимизден екен рас-ақ.
 Базда көрип турып көрмей қаламыз.
 Билип турсақдағы билмей қаламыз.
 Нәпси ийтиң ертип биз кейнимизге,
 Сумлық үйретемиз өз пейлимизге,
 "Шапкалар" қойылып бақа үстине,
 Сан күле баслады Сапа үстинен.
 Зат жағына хұждан тәрезисиниң
 Бармақ басып жеймиз хақын кисиниң,
 Жаксылар көп, жаман—хйлепаз келер,
 Журтты алдамаса пайда аз келер...

Таў басынан ағар есапсыз булақ,
 Көксин жаралайды бийиктен қулап.
 Ол булақлар қашпас кыйын мийнеттен,
 Тәбият анасы солай үйреткен.

Тынбай ағар, ҳарып-талмайды олар,
 Бир-бирине тәсил салмайды олар.
 Бири-бирин алдамайды өмирде,
 Бир-бирине кир сақламас кеўилде.
 Салқын саялардан ҳәзлик излемес,
 Өз басының рәхәтин гөзлемес.
 Кисилик жарыстырып, менменлик етпес,
 "Менсиз дәрья жоқ" деп қыялға кетпес.
 Жерге тиришиликтиң суўын таратар,
 Сол булақлар теңизлерди жаратар...

Адамлар жаратар заман дегенди,
 Заманлар жаратар адам дегенди.

Ноябрь, 1984-жыл.

* * *

Заман менен аяқ қосып жүрмесең,
 Кеўлиндегин қас-қабақтан илмесең,
 Шаңда қалып, ашалмассаң көзиңди
 Ҳәм шетке аларсаң кем-кем өзиңди.
 Озып кеткенлерге гийне етерсең,
 Кисиниң түйесин түйме етерсең,
 Қызғаныштан кең пейилиң тараяр,
 Ақ нәрселер көз өңиңде қараяр.
 Қызықтырмас дәўир өзгерислери,
 Жақпас басқалардың жақсы ислери.
 Сезим тыйығыңды кем-кем тат басар,
 Кайралмаған қазан пышаққа усар.
 Кеште узын көйлеңкеңе қарарсаң
 Ҳәм өзиңди үлкен адам санарсаң.
 Жүрек-баўыр деген жоқ енди сенде,
 Өкпеге айланған ҳәммеси демде.
 Өткендеги азын-аўлақ хызметин
 Баҳаланбай атырғандай мийнетиң.

Дүньяны тек жалғыз өзиң құрғандай,
 Басқалар қасыңда қарап турғандай.
 Шурт минез боларсаң, түтип жүніңди,
 Мойынлап сезбессең өзиң миниңди.
 Дослар кеңес берсе, қорлап атқандай,
 Жорта бир нәрсеңди урлап атқандай.
 Сен—дана, басқалар бас емес, бөрик
 Неге сеннен ақыл сорамас келип.
 От басында өзиң билгиш боларсаң,
 Озып кеткенлерди сырттан саярсаң.
 "Шабазымлап" жүрген хаялың сонда,
 Шыдамы таўсылып, тийген соң жанға,
 Айтып салар журт айтпаған миниңди,
 "Өзиңнен" деп келтирер ол жиниңди.
 "Еселеп сөйлейсең кеселеп ишип,
 Онша не арақтың изине түсип?
 Өзиңдей пәленше жүр ғой қатарда,
 Ал сен мысал алтақтасыз ат арба,
 Сатырлайсаң, хеш ис келмес қолыңнан.
 Дос дегенлер хабар алмас халыңнан...
 "Деп тоңқылдар ийни келсе қашан да,
 (Хаял дурысын айтар жақтырмасаң да).

Ноябрь, 1984-жыл.

МИЛЛИОНБАЙ АЗАМАТҚА

*Қарақалпақстанда миллионыншы бала
 Азаматтың тууылыуына арналған
 митингте оқылған қосық*

Бизге ғәнийметдур тез өсип-өнбек,
 Келешектиң ығбал гүллерин термек.
 Қандай жаксы, ақ бесикте иңгалап,
 Бул әжайып елде дүньяға келмек!

Таза ашылған гүлдей жамалы менен,
Елге шадлы тойдың хабары менен,
Узақ өмир, несип, ығбалы менен,
Бул қызық дәўранда дүньяға келмек.

Келиңлер көз жарып айдай көрикли,
Айдың этирапына жулдыз толыпты,
Әмиў бойындағы бул ақ отаўдың
Перзентлери бүгин миллион болыпты!

Мейли Азамат я Ахмет, Ерназар,
Гүлайым, Гүлчехра, Галя, Гүлбазар,
Уллы Ыатан хәммесиниң анасы,
Бир бахытлы үйдиң перзенти олар,

Майсөк уўып, шашыў жесе болады,
Қолда шампан толы кесе болады.
Қарақалпақстан деген бул елди
Бахыт роддомы десе болады.

Уллары — жигиттиң шери дер едим,
Қызларымыз өмир гүли дер едим,
Қарақалпақстан деген бул елди
Қаҳарман аналар ели дер едим,

Сүйинши сорап аяқ жетер жерлерден,
Шайырлар дур шашып шийрин тиллерден,
Бул гөззал келинниң аяқ астына,
Паяндозлар төсең сулыў гүллерден.

"Балалы үй—базар" деген бар мақал,
"Азамат" деп қойды хәмме ақсақал,
Хәр туўылған перзент қымбат биз ушын,
Ол пүткил дүньяның мүлкинен абзал.

Мийрим сылаўмайын жағың үстине,
Бул бурыннан аналардың дәстүри.
Мурнын шымшып, қуйрығынан шаппатлаң,
Бақырғанда ғазлар үрксин сестинен.

Жақсы ырымларды ислең елдеги,
Киндигин ил керегеге төрдеги,
Құндақласаң тикке турсын қолыңда,
Ақ алтын пахтадан болсын жөргеги.

Мине бесиги хәм таяр әндамлы,
Басы алтын, аяқ ушы дәннанлы,
Дузлы суўға шомылдырып турыңлар,
Жигит болып өссин, писик, бардамлы.

Жеңгейлер жаўлығын қыя тасласын,
Қыз келиңлер бесик тойын басласын,
Хәйиў айтып шағлаң айланасында,
Әкеси той әнжамынан қашпасын.

Ақлық-шаўлық көрип, ғаррылар йошсын,
Шаўқым сүрен менен қулағын тессин.
Келиңлер жумыстан қайтып келгенше
Бала бақша қылсын кемпирдің үстин.

Мектеп, туўыў үйи көплеп салынсын,
Спорт сарайы хәм еске алынсын,
Бала бақша салмай жүрген баслықлар,
"Жәрдем бер" деп оқыўшыға жалынсын,

Нәсил көп туўмаса халық өсеме,
Көпсинбеймиз жетседағы нешеге,
"Әстен айда, абайлы бол балларға!"
Деп ГАИ қойсын жазып хәрбир көшеге,

Хәр перзент өмирден өз орнын таўсын,
Әзийз аналарға раҳмет жаўсын.
Бала туўмай жүрген батыс еллери,
Бизиң жаққа қарап аңсары аўсын.

Хәр перзент өз орны, несибеси бар.
Миллионы ержетсе, миллион иси бар,
Коммунизм деген уллы сарайдың
Ертеңги зор усталары усылар.

Бизге ғәнийметдур тез өсип өнбек,
Келешек бағының гүллерин термек.
Қандай жақсы, ақ бесикте иңгалап,
Бул шадлы заманда дүньяға келмек!

Азамат бол, халық исине палўан бол,
Бир ғошшақ жигит бол, жақсы инсан бол.
Буннан ҳәм қызықлы дәўран бар саған,
Карақалпақтың Миллионбайы, аман бол!

6-Ноябрь, 1982-жыл

КЕШКИ ЖОЛ ОЙЛАРЫ

1

Өмирдің көби кетип, азы қалды,
Түлки дүнья жеткизбей, тазы калды.
Ғаррылықтың жол тосар бандалары
Аңлысып алдымнан ор казып алды.
Билемен, олар мени күтип алар,
Бир күни "Уры сайда" тутып алар.

Аўдарып астымдағы атымды да,
 Писетимде барымды сытып алар.
 Алса алсын... Билемиз шақшыятын.
 Ойлаўға оны бирақ жоқ пурсатым.
 Үмит, мақсет екеўин жолдас ертип,
 Бараман. Шүў, жаныўар, қаназатым!
 Бес төбе артта қалды асырымлы.
 Мантаңлап, бузсаң аяқ басыўыңды,
 Еле де ашшы қамшы тартаман мен,
 Бундайда билесең ғой ашыўымды.

2

Еншиме тийип едиң тай ўағында,
 Қыялпаз бала кеўлим бай ўағында,
 Дорбаңда ер басына қыстырылған
 "Жем емес, китап жүрди бар ўағында.
 Киснедиң сен байлаўда күнде турып,
 Жабыўлап, от салмадым түнде турып.
 Урыстан соңғы жыллар кемтарлығың
 Атқардық аш карынға бирге жүрип.
 Арғымақ, дал бедеўдин уранында
 Атлар көп қарақалпақ сорамында.
 Солардың дүбирлиси шыққан жаққа
 Елеўреп шабар едиң ғунаныңда.
 Болсын деп жас ийеме қызлар ашық,
 Талантты иске салдың өнер ашып.
 Арқашта алғашқы ирет таң асырып,
 Муҳаббат гүлин тердик биз сырласып.
 Самалға жалларыңды тосар едиң,
 Намысқа тырысқанда йошар едиң.
 Базда өз үйириңнің ийсин сезип,
 Күш бермей, бизди алып қашар едиң,
 Бәйгиде базда гүўлеп оза койсаң,
 Мақуллап журт қыйқыўлап азан-ғазан,
 Күншиллик тосқаўылы сүрниктирип,

Жығылдыҥ талай ирет омақазан.
 Ақсаңлап барып бираз, жүрип кеттиң,
 Шаңымды қағып мен де турып кеттим.
 Аўылластың аты озса көре алмаған,
 Адамдағы тар пейил қурып кетсин.
 Атлардың омыраўдан ағып тери,
 Журт пенен шаңлы жолда соннан бери
 Айдасып киятырмыз сен екеўмиз,
 Гә кейин, биреўлерден гә илгери.
 Шүў, жаным, көлигим жоқ сеннен басқа,
 Жақсы-жаман ийең жоқ меннен басқа,
 Хеш қандай машинаға аўмасбайман,
 Дәўлет басы малымсаң, жийрен қасқа!

3

Өмириңниң мазмуны қуның болар.
 Тың-тыңлап қулақ салсаң, бурынғылар—
 "Өмирди қәстерлең" деп, бәри бирден—
 Зинҳарлап, тәңирдиң көп зарын қылар.
 Ал сөйтп қәстерлесек, тоямыз ба?
 Әширепилеп оншама аямызда,
 Наўқан қурттай пиллеге орап оны
 Ямаса көргизбеге қоямыз ба?
 Бергенде еки өмир—еки жүрек,
 Бирин минип, биреўин жетелерек.
 Ат туяғын аяған шаңда қалар,
 Бул пыяда қалғаннан бетерирек...

Хәзликтің излемедим саяманын,
 Журт пенен мендағы жан аямадым.
 Қосықтың қулып ашарын табаман деп,
 Қаншама қәлем-қағаз заяладым.
 Буўлығып түтинине сигареттиң,
 Жазыў деп түн уйқымды бийкар еттим.
 Улуғлап жырлайман деп заманымды,

Йош минип, қыялымды тулпар еттим.

Хәр ким өмирин өзінше жасап кетер,
 Базда аттай тақырға тусап кетер.
 "Шайба, шайба!" деп гүўлеп бақырысқан,
 Муз үстинде хоккейге усап кетер.
 Ойыннан мен де бир күн қуўыларман,
 Сөйтсе де жаслық қаным суўымаған.
 Утылса, соңғы айдамнан үмит еткен,
 Хоккейшидей өңмеңлеп жуўыраман...

4

Өмирдің көби кетип, азы қалды,
 Түлки дүнья зып берди, тазы қалды.
 Жаста бизди кўйдирген сәнемлердің
 Кемпир көйлек ишинде назы қалды...
 Жазалмай бүлип атсам қосығымды,
 Тарса-тарс урды биреў есигимди.
 "Биймезгил қонақ па" деп шығып көрсем,
 Биреў тур туўған айдай беси күнги.
 Албырап ақша жүзден қан тамады,
 Жүрегим аш қузғындай анталады.
 "Әпиў ет, сырлы сулыў, кирин!" десем,
 Сыйқырлы сәўле қусап жалтарады.
 "Жоқ, шайыр, сиз хәлекке қалып жүрмен,
 Жаман ойдың басына барып жүрмең.
 Ғаррылыққа кандидат болғанлардың,
 Тапсырғансоң, дизимин алып жүрмен...
 Ғәруғлы жығылса да жеңилмеген,
 Қартайдым демес екен кеўил деген.
 Ийеси ыққа қарап бүрсеңлесе,
 Ол өзи өрге қарап сәўирлеген.
 Мен солардың дизимин алып жүрмен,
 Қартайғанын есине салып жүрмен.
 Ғаррылықтың демалыс бағында да

Қызық көп, кешеуиллеп қалып жүрмең..."
 Деп күлип, ол кетиўге ыңғайланды,
 Түсимпаз, бир билеуик сумға айланды.
 Кеўил қусым қайтадан қанат қомлап,
 Хәзилим тез тыйылып, шынға айланды.
 Бекире басы тасқа урылардың
 Алдында туўлайтуғын жини бар дым.
 Көпирде тесик көрген ғарры аттай,
 Арғы жүзге өтпестен турып алдым:
 "Жоқ, сулыў, ол бағқа мен баралмайман,
 Жаслықсыз Әмиўи жоқ Аралдайман.
 Еремен мен изиңе самал болып,
 Енди есик аўзында қалалмайман.
 Мийримсиз көзиң жанды жаралаған,
 Жел болып көйлегиңе ораламан.
 Кеўлимде сөнсе жаслық муҳаббатым,
 Қалайынша мен шайыр болаламан?
 Шайыр деген адамның кимин билмей,
 Ат сыртынан айландың сырын билмей.
 Гөтениң сексендеги қосықларын
 Оқыйман енди саған тыным бермей.
 Жаралап шайыр жанын аямай ақ.
 Кетежақсаң артыңа қарамай ақ.
 Жоқ, Музам, сенсиз енди жасамайман..."
 Деп жуўырдым изинен жалаңаяқ...

5

Сезимсиз уйқас сөзден ығыр жаным,
 Ойласам, қайнап кетер жығырданым.
 Бағына жаслығымның қайтып барсам,
 Бағманы киргизбей тур бүгин, жаным.
 Жазарем алма ағашы гүзде гүллеп,
 Мәўсимлер нызамынан шығынғанын.
 Жас муҳаббат алдында ғарры шайыр
 Дизе бүгип қалайша жығылғанын...

Айтыўға бирақ буннан ары маған
 Рухсат биз пақырға дарымаған.
 "Мийнет ет, пахта тер!" деп қышқырмасаң,
 Қарақалпақта қосық деп танымаған.
 Бул елде шайыр көпбиз көзге түскен,
 Бәри бир қоян соқпақ изге түскен.
 Шайыр өз ашықлығын жырлай қойса,
 Ерси көрип, енапат сөзге түскен.
 Қосықтың қызыл сөзден зықы шыққан,
 Мендағы солай қарай ығысыппан.
 Пахтадан памазый сөз тоқып жүрип,
 Муҳаббатты жырлаўдан шығысыппан.

Муҳаббат! Булақ болып ағыл, әрман!
 Өмирдің шырағысаң жағып алған.
 Ышқыңда бир күймеген адам сирә
 Ағаш ғой бар жемисин қағып алған.
 Муҳаббат! Хәмириңе бағынарман.
 Тутансаң, шақмақ болып шағыларман.
 Жамбылдың жасын бизге бергенде де,
 "Жарылқа!" деп өзине табынарман...

6

Өмирдің көби кетип, азы қалды...
 Ғылаплық еткенлерди жазып алды.
 "Булқыйсаң, асаў дәрья" деп жүргеним,
 Аяғы қайыр теўип, сазы қалды.
 Мут дүнья, тегин хәзлик, марапат сез
 Жолдан урып кетипти-аў базыларды.
 Пара жеў, қосып жазыў, урлық деген
 Бәлени көмген жерден қазып алды.
 Исенип ат мингизсе халық оларға,
 Әрман барып пейлинен азып алды.
 Жалған абырай, ақшаға дузақ қурып,
 Тұлкилер куўалады тазыларды.

Қәпелимде "ақ сүйек" бола қалып,
 Сиркеси суы көтермей сазырайды.
 "Бөлингенди бөри жер" деген сөздің
 Мәнисі жұрт ядында мәзи қалды...

Бирақта халыққа гина тағып болмас,
 Тау суы терис қарап ағып болмас,
 Қадал мийнет, сап жұждан тартқан кәрұан
 Өрлей берди ленинлик жолдан саррас.
 Адамзат үмит артқан уллы халық,
 Әдалат имаратын құрды халық.
 Планетаның атынан космостың ол
 Түңлигин туңғыш ирет түрди барып.
 Йошланып сондай уллы заманынан,
 Ұтанлас жаңа дүнья адамынан,
 Қәлем тартыу шайырға қандай бахыт,
 Желпинип жаңа бәхәр самалынан!

7

Өмирдің көби кетип, азы қалды,
 Бергени дым көп екен, жазып алды.
 Ол қарыздың хәммесин өтеу мүшкіл,
 Ойласам, таңлар атпай сазып алды.
 "Қыймылдаған қыр асар" дейди бирақ,
 Бас аяқты, жийреним, шыйрағырақ.
 Ким билер алдымызда нениң барын,
 Үмит деген алдағы айна булақ.

Көп бенен аўыр жүгин жеңиллеген,
 Көп бенен кеуил қусың сәуірлеген,
 Таўсылар ұақта ғана аңғарамыз,
 Адамда ең зор байлық өмир деген.
 Тынымсыз гүрес ушын оятылған,

Өмир ме ямаса бул театр ма?
 Келеси сеансқа билет алған
 Орныңа отырыўға киятыр ма?
 Қызықлы телефильм сериясы,
 Қыйыннан қыйыстырған ўақыясы.
 Сюжеттиң шарықлаўы шешилгенше
 Тартады қунықтырып мәргиясы.
 Тағдир—сум режиссер ол фильмге,
 Терткүлде туўған қылып ерте күнде,
 Қайдағы бир Измирге айдап барып,
 Өмириңе точка қояр қәпелимде...
 Ямаса жүремиз бе еле узақ,
 Түнлерде отлақ жерге сени тусап.

Әссалам аласар қус, дөң басында
 Отырсаң көзди жумып дана қусап!
 Бәлким сен барды болжап айтажағың:
 Қанша дуз бул өмирден тата жағым.
 Еңкейген мәрхәмәтлы уллы қуяш
 Мен ушын қанша шығып, бата жағын?...
 Рахмет, жан жолдасым жийрен қасқа,
 Мақтаўлы көлигим жоқ сеннен басқа.
 "Жүрген—дәрья" деседи. Шүў, жаныўар.
 Албаўлықты сүймес бул заман ҳасла...

Март, 1987-жыл.

ЖАҚСЫ АДАМЛАР

Жақсы адамларға жолыққан күни
 Уйқың пүтин болар, ўақтың хош болар,
 Кеўлин көтериңки илхам-йош болар,
 Жақсы адамларға жолыққан күни.

Азанда автобус бәндиргисинде

"Жуўыр, жуўыр!" десер сени көриўден.
Олар сөйтп кўтпегенде егерде,
Жумыстан кешигип қалар едиң сен.

Сәлемлесип, басқыласып аларсаң,
Дүньяның кемлигин тез умытарсаң,
Өмирди соншелли сүйип қаларсаң,
Жақсы адамларға жолыққан күни.

Олар уйтқы болып мийнет үстинде,
Беккем семья дүзер "коллектив" атлы.
Олар менен жақсы-жаман күниңде
Бәлисип жеген нан палдан да татлы.

Егер сен дүньяны тиреп турсаң да,
Ғәлетлик ислесең аңбай көзиңе,
Мәселен, профкомның жыйналысында
Аямастан айтып салар жүзиңе.

Бирақ, бир күн басқа ис түсер болар,
Қайғы булты қабағыңнан арылмай.
Сениң рабочий намысыңды олар
Қайтпай қорғар сонда өз хұжданындай.

Сен сонда өзиңди судлап ишиңнен,
Өзиңди керекли адам сезерсең.
Сени өзиңнен де жақсы түсинген
Бул адамлар жан бер десе берерсең.

Жақсы адамлар—бул дүньяның тиреги,
Ҳасла сен олардан бурма жүзиңди.
Ҳақ нийет, ҳадаллық толы жүреги,
Сен оларға қарап дүзе өзиңди.

Оларға хәр күни жолықсаң пайда,
 Олар көп, ушырассаң кеўлиң питеди.
 Жумыста, я жолда, қуўаныш-қайғыда
 Мүшкил ислериңди аңсат етеди.

Олар хеш ўақытта сени сатпайды,
 Отырыспада орын қойып ядлайды.
 Толқында қайығың суўға батпайды,
 Жақсы адамларға жолыққан күни.

Өмириң узақ болсын, ләззетли болсын,
 Автобусты иркип азанда хәр күн,
 "Жуўыр, жуўыр!" десип шақырып турсын,
 Жақсы адамларға жолыққан күни.

Сентябрь, 1984-жыл

ҚАНДАЙ ЖАҚСЫ УСЫ ЗАМАНДА...

Қандай жақсы усы заманда,
 Қарасам да қайсы таманға,
 Бир билимсиз адам көрмедим,
 Бир ақылсыз надан көрмедим.

Кимди көрсең билип баратыр,
 Зейни менен илип баратыр.
 Биреўиниң билмегенине
 Екиншиси күлип баратыр.

Қамыс басы қылт етпесе де,
 Қашан даўыл боларын билер.
 Төбесинен күн кетпесе де,
 Ертең жамғыр жаўарын билер.

Дүньяның бар ғалма-ғалларын

Алақанда көріп отырар.
Ақ үйдеги сумлықтың бәрін
Қара үйде-ақ билип отырар.

Қулақ салып көрсең дым қызық
От жақпай-ақ писирип атар.
Биреулерди атқа мингизип,
Биреулерди түсирип атар.

Ұәр қайсында ұәр түрли безбен,
Өлшеп, бақа берип атады.
Бир айтқаны келмеген менен,
Бир айтқаны келип атады.

Дым жайбасар адам-аў десен,
Үлгерип жүр бәрине бирақ.
Бир китапты табалмай жүрсең,
Олар оқып қойған қашшан-ақ.

Эйнштейн, Курчатов болып,
Атомды да бөлшеклеп таслар.
Бири-бирин шаршатып болып,
Анекдоттан күлисе баслар.

Артық айлық алып атқан жоқ,
Жетпейди деп налып атқан жоқ.
Сондадағы орынлы жерде
Той-лазымнан қалып атқан жоқ.

"Дым ишпейсең" деди,—ишпейди,
Қонаққа да қоймайды шийше.
Дүньяның да изине түспейди,
Алады тек пайына тийсе.

Заң-законды билиуіге шебер,

Бунша "юрист" шыққан қаяқтан?
Пышығына "пыш" десе егер,
Ийти ала кетер аяқтан.

Жыйналыста сөйлеуін көрсең,
Гилең шешен келген бе дерсең.
Кеўлиндегин айтар ўақтында.
Гәп сатпайды хўждан ҳаққында.

Күндиз жумысларын тындырып,
Арасында пикир алысар.
Егер биреў шийше сындырып,
Тәртип бузса, тезге салысар.

Хабары бар барлық өмирден,
Сиясатты суўдай симирген,
Қуўатласар қайта қурыўды,
Жаңалыққа бети бурыўлы.

Кеўли ҳадал, жүзлери жарқын,
Бул адамлар мудам бар болсын.
Турмысында бул адамлардың,
Бәрхәма көп шадлықлар болсын.

Май, 1986-жыл.

ДОС ҚӘДИРИ

Шайыр Бабаш Исмаиловтың естелигана.

Ақ желқом қайығың соққандай жарға,
Толқын қушағына ендің де кеттиң.
Кеткен кәрўан қайтып келмес жайларға,

Қатепсиз нар жегип жүрдің де кеттиң.

Кеше көрисбесек, бундай демесем,
Кисемнен сигарет алып шегесең.
Бүгін дым көринбес болып, неге сен—
"Дийдар қыяметке" қойдың да кеттиң.

Бас ушыңда турман, хасла көрмейсең,
Атыңды айтсам, хеш бир дауыс бермейсең.
Жумыс ұақты питкенин де билмейсең,
Хызметиңе қумбыл болдың да кеттиң.

Минезиң бар еди жипектен майда,
Енди бизге сендей жанажан қайда,
Адамшылық деген уллы сарайда
Қалыс хызмет етип турдың да кеттиң.

Хадал нийет сиңген еди қаныңа,
Накаслықты жуұйтпадың жаныңа.
Кеуил қабартпастан, өз заманыңа
Қыздай ашық болып өттің де кеттиң.

Сүриндің деп сен урмадың атыңды,
Таза туттың хұждан-инабатыңды.
Айтқан сөзи асқатықтай татымлы,
Ақыл булағындай тындың да кеттиң.

Биреу қырқ жыл халыққа хызмет етеди,
Биреу мийнетсиз-ақ шалқып өтеди.
Кимнің қадирина кимлер жетеди,
Бәрин зейин менен илдің де кеттиң.

Кеулине тиймеңді хеш бир кисинің,
Жасауда жоқ еди хийле, тәсиң.
Бул биймаза үйдің ашық есигин

Әсте ғана жаўып шықтың да кеттиң.

Жақсы менен жаман хәргиз тең болмас,
Жақсылар өлсе де нарқы кем болмас.
Хәр ким өзи болар, бірақ сен болмас,
Мийўалы дарақтай сындың да кеттиң.

1985-жыл.

* * *

"Шынар, сен қалайша бир жерде турып,
Үш жүз жыл жасайсаң? Үйретши маған."
Деп сорадым саясында отырып.
Шынар айтты: "Мейли, айтайын саған:

Адам мени егер ҳақ нийет пенен,
Ал мен жақсылыққа жақсылық ойлап,
Бәлентке умтылып ғана өсемен,
Инсанға сая хәм гөззаллық сыйлап.

Миллионлаған жасыл жапырақларым
Хәр таңда күн шуғласына шомылар
Хәм де бир бириниң қағар шаңларын.

Пазылет дәрьясы тамырымды жуўар.
Кәлбине орнаса бул айтқанларым,
Адам да көп жасаў ушын туўылар."

МЕН — ТАТАРСТАН!

Сыйқырлы сигналлар менен
"Ким бул?" деп сорар меннен
Корабльлер космоста қатар ушқан.

Иллюминатордан қол былғап,
 Жаўап беремен:
 Мен—Татарстан!"

Туўылғанман қара даўылларда,
 Инсан дейди ҳаслы-затымды.
 Қарт тарийхтың қайсы томынан да
 Ушыратарсаң мениң атымды.
 Уллы тутпайман мен өзимди,
 Лекин улуғлыққа таныспан.
 Еки дүнья шайқасқан гезинде
 Көп гүрескен, Көп қасарысқан,
 Мен—Татарстан.

Мен—Қазанман,
 Тарийх дәрбентимен,
 Волгадағы қәдим Волгардан.
 Россияның садық перзентимен,
 Үлкен үйде өсип улғайған.
 Ульяновтың жаслық қәдемлери,
 Инқылабтың алтын таңлары
 Зор шайқаста шынықтырып мени,
 Заман ағымын ерте аңладым.
 Бул орамнан үш тапқыр жүрген
 Уллы дахый—Ленин данышпан.
 Өз қолынан автономия берген,
 Мени қоллап, маған болысқан.
 Ильич пенен көп ушырасқан,
 Хат алысқан
 Мен—Татарстан.

Бул заманды көп арзыў еткен
 Тоқайдың да мухәддес сазы.
 Бул татыўлық, бул әдилликтен
 Бар туўысқан халықлар ыразы.

Уллы Мәскей—ығбал астанамыз,
 Ең қымбаты биз ушын—Ұатан.
 Қар жамылып, муз дастанамыз,
 Қайсы наймыт қол қатса оған.
 Ұатан десе, Ленин жолы десе,
 Қорықпай атлап әжел шеклерин,
 Дардың жибин мойынға кийдирсе де,
 Мен жазаман "Моабит дәптерин".
 Адамзаттың азатлығы ушын
 Фашизмге қайтпай қасарысқан,—
 Мен—Татарстан.

Еңбек етип Едил бойларында,
 Бахыт, дослық ели шалқыған.
 Арыш—буғдай толқып қырларымда,
 Қара орманларым қалғыған.
 Гүл бақшалар үстинен жайнап,
 Таң саз берип атқан ұақтында,
 Сандуғашлар тынымсыз сайрап,
 Жыр төгеди Ұатан хаққында.
 Альметиев ақшамындағы
 Жер жұлдызы уласып таңға,
 Полат лайнер жұлдыздай ағып,
 Уясынан ушады сонда.
 Сонда оянып хызметке шығар,
 Дәу жүрекли мәрт адамларым.
 Дүнья бойлап дүбирлеп шабар
 КамАЗ атлы "суу тулпарларым".
 Планетаның машина залында
 Хәм слесарь, хәм кочегарман,
 Прометейдей отқа қасарысқан,—
 Мен —Татарстан.

Бизиң Қазан жайнар гүл киби,
 Бийик өнер, дослық сарайы.

Бизге қымбат туўған тил киби
Пушкин, Тарас, Бердақ, Наўайы.
Уллы рус ағамыз барар
Бул жұлдызлы кәрўан басында.
Сәлем сизге, келеси әўладлар!
Коммунизм босағасында
Еле сизлер туўыласызлар.
Тахташ жазған бизиң хатымызды
Сорап почтаға жуўырасызлар.
Ҳәм сорарсыз бизиң атымызды.
Сәлем дослар, жаңа нәсиллер,
Келешекке сиз қатар ушқан!
Мен—Татарстан!

* * *

Және бәхәр келди. Бирақ та
Ғазлар бунда келмейди кайтып.

Теңиз қашар жағадан узаққа,
Кимлергедур нәлетлер айтып.

Ертеде өзим қонақ қыдыртқан
Көк сейнерим жатар қырғақта.
Бир қызалақ, бир бала оған
Минип қарар көк теңиз жаққа.

Гүрпилдесип мерўерт толқынлар
Жуўмас енди бул жағысларды.

Көрмес енди бул жас балалар
Шарқылдасқан шағалаларды.

"Бунда енди өзим биймен" деп,
Дузлы Даўыл қанатын жайды.

Ал адамлар жағыста гүйбенлеп,
Бүгингиси менен жасайды...

Март, 1986-жыл.

АДАМ

1

Гәўмис мамонт қарсы шапқанда,
"Ма!" деп қатты сес шығарды ол.
(Бул ең туңғыш сөз еди сонда,
Еслеген-ди өз анасын ол.)
Тас пенен ол урды ҳайўанды,
Ақыл, ҳийле көрсетти күшти.
Бирақ издеги баласын урмады,
Өз баласы ядына түсти...

Адам еди бул ҳайўан түсли.

2

Камераға тыққанда балалар
"Мама!" десип жылады шуўлап.
(Бул ең соңғы сөзи еди олардың.)
Ручканы жиберди таўлап,
Вагонетка тасырлап күшли,
Крематорияға сүңгиди...

Ҳайўан еди бул адам түсли.

Февраль, 1987-жыл.

ҶАМАЛ

Жигит, абайлы бол, бул сондай бийик
 Мингениңди өзиң билмей қаларсаң.
 Мәртебе атының жалын тарарсаң,
 Ойда жоқта хәмме қалады сүйип.

Жигит, сақ бол, абайлы бол. Бирақта
 Абайлы бол—журттан емес,... өзиңнен.
 Көзлер үмит пенен тигилген ўақта,
 Көгереңлеп нур қашпасын жүзиңнен.

Алдыңа тартылған ғәлетий тулпар,
 Үстинде өзиңди сезерсең бийик,
 Хәм жығып кеткенин аңбай қаларсаң.
 Жүрсе, хұрметиңе көплер бас ийип,
 Тек сонда, тек сонда билип аларсаң

Тырнақша ишинде жүргенин "сүйип"...

Апрель, 1982-ж.

ЛАВАНДА

1

Ертең сениң туўылған күниң,
 О сүйиклим мениң, лаванда!¹
 Көрер көзи гүўа хәммениң,
 Сен сулыўсаң бурынғыдан да.

„Зеленстройы" болса да,

¹ Л а в а н д а—гүлдиң аты.

Гүл екпеген бул бир қаладан,
 Бәлким ертең зыр жуўырсам да,
 Өкпелеме гүл табалмасам.

Бос келмеспен бирақ сонда да,
 Бир ырымын ислермен елдиң.
 Мен өлип, сен қартайғанда да,
 Өлмейтуғын қосық әкелдим.

Бул қосықтың өлмейтуғыны,
 Шекспирдиң тилинен айтсам:
 Сени, сениң сулыўлығыңды
 Сүйип, күйип жырлағанлықтан.

Буның басқа парқы бар тағы,
 Есапқа да алдым мынаны:
 Мени базда сүймесеңдағы,
 Сен сүйесең поэзияны...

2

Изей суўлар алма ағашына
 Зақым етер, уўлап тамырын.
 Ғыйбат сөзлер кеўил жарасына
 Дуз себелеп турар ақырын.

Кел, қояным, отыр қасыма,
 Салма төмен жүзиңди ҳарғын.
 Сениң жалғыз тамшы жасыңа
 Турмас инабаты солардың...

Сен аңламай жүрсең айтқандай,
 Иси шатақ олардың ҳәзир.
 Ҳәзир олар басы менен ғай,

Кайсар минез бир жаңа Дәўир
 Келип бугин күтпеген жерде,
 Сорап атыр олардан биримлеп:
 "Бийик шарбақ, кең хәўлилерде
 Неге өсек айтысасыз?" деп...

Сорап атыр: мәрмерлеп бунда
 "Патша аўылын" қайтип құрғанын.
 Микрорайон подвалларында
 Неге сасық суўлар турғанын...

Еркин ушқан ерке пешшелер
 Мейли бунда мени таласын,
 Саған деген муҳаббатым егер
 Пеш болғанда қызыўы басым,—

Қурылғалы ҳеш ысымаған
 Бул жайларды қыздырар еди.
 Алғыс айтып қоңысылар саған,
 Маған қосық жаздырар еди...

3

Сен келесең ертең өмирге,
 О сүйиклим мениң, лаванда!
 Кемис болар еди бир гүлге,
 Сен дүньяда туўылмағанда.

Сондай сулыў таң атар ертең;
 Уйықла бәрин умытып, айым.
 Бар қайғыңды билдирмей, еркем,
 Жүрегиңнен урлап алайын.

Хәр еркек бир ҳаялдың кеўлин
 Таўып, усылай оятса таңда,

Жер жаҳанда ҳаял—қыз бәлким
 Ҳеш жыламас еди-аў, лаванда!...

Апрель, 1984-жыл.

ҲӘЗИЛ

Актер Реимбай Сеитовқа.

Жыйналыста отырып,
 Сүзилип залға қарайман.
 Балалар қалған жетилип,
 Бакенбард өсип самайдан.

Жасларға жетип ағалық,
 Жигитлик өткен талайдан,
 Қуўатта сақал ағарып,
 Кийиктиң шашы қарайған.

Ғаррылық деген генерал
 Кимлерге не етпей жүр.
 Тек Реимбай ағаның
 Муртына күши жетпей жур...

Август, 1986-жыл.

ЕШЕКТИҢ ШИКАЯТЫ

Базы бир қопаллар жәнжеллескенде,
 "Ешек екенсең" деп сөгер бир бирин
 Бул сөгисти жаңа еситип журмен бе?
 Оған селт етпейди қулағым мениң.

Тусинемен бул сөгистиң парқына:

Бир-бирин ешекке теңгерип олар,
 Мениң узын қулағымның артына
 Өз келте пәмлигин жасырмақ болар...

САҒАЛАЯҚ

1

Қара қарға үймелеген
 Гүмис жапырақ қызыл жийде.
 Қудайым-аў, бул не деген
 Сулыў көринис деймен гейде.

Урықлыққа жап бойында
 Қус төсектей жанбаслайман,
 Сақаўатлы гүз қойнында
 Дөгерекке көз таслайман,

Бул не деген писикшилик!
 Бул не деген сақый топырақ!
 Журт атызда, есик илик,
 Жумыс қызған ғыр әтирап.

Айы-күни жақынласқан
 Жас келинге усайды гүз.
 Босанғай—деп—қыйланбастан",
 Тилегинде жуўырамыз.

Кең пахталық. Хәр ханадан
 Аппақ мамық шағыраяр.
 Биринши рет көрген адам
 "Әжайып" деп аңыраяр.

Сары алтын сары атызлар

Толқыр гүздің самалынан.
Солқым жүзим, алма бағлар
Пал тamarдай додағынан.

Атлап кирип атыз шелден,
Қауын үзип жегениңде,
Ана-тәбият, ауыл—елден
Неге кеттим демедиң бе?

Жасымық хәм бой жүўери
Теңселип тур үй қасында.
Қарап турсаң ой жиберип,
Ауыл жақсы-ау ырасында...

2

Кешир, енди бүгінде мен
Салып бир шайырлық күшти,
Тәрийпине тартсам қәлем,
Қосық шығар иренишли.

Көк жийегің қалғып алыс,
Сағымланар ыссы құмда.
Саған деген бир аяныш
Гезер бүгин рухымда.

Ала шаңғыт көз аштырмай,
Бир жағымсыз желлер есер.
Булыт көринсе узақ турмай,
Кек гүркиреп, құймас нөсер.
Қубылмас хеш айқулақтың
Жети иреңли дөңгелегин.
Көллерине бизиң жақтың
Жыл құслары кем келеди.

Ҳасыл жерлер кебир ашқан,
 Гүлден қалды ерик бағы.
 Көллер кеуип, теңиз қашқан,
 Жүрегимде қайғы дағы.

Бурқып ақбас ылайсуўлар,
 Дәрья усар изейкешке.
 Адам оны қорлап, уўлар
 Ҳәм сол суўды өзи ишкен.

Өрдеги тек өзін ойлар,
 Сени ойлар сөз жүзинде.
 Қағаз толы сызып жойбар,
 Жубанамыз биз бүгинде...

Еситилмес енди сеннен
 Асаў толқын сеслери де.
 Ашшы даўыс "Қутқар!" деген
 Еситемен түслеримде.

"Байламаңлар—деп—дәрьяны!"
 Жуўыраман жалаң аяқ...
 Дузлы шанғыттың мəkаны,
 Сағалаяқ, Сағалаяқ!

3

Шайырлар ҳәр қашанда да,
 Кең дүньяны гезип-гезип,
 Келер шаршап аўылына,
 Ғаррылықтың ийсин сезип.
 Ҳәм еслеп өз бала гезин,
 Жүрген соқбақларын излер.
 Кермек дәмлі муңлы сезим
 Сүтилмеклер кеўлимизде.

Туўып өскен жерге деген
Сол эжайып муҳаббаттың
Орнын басар не бар екен?
Тапшы сондай кәраматты.

Туўған жер деп тар окопта
Солдат ойға талып кетер.
Космонавт ушар ўақта
Бир түп жуўсан алып кетер,

Патшалар да, даналар да
Уллы тутса да өзлерин,
Жас қайтып, жер таянарда
Аңсар дейди туўған жерик.

Шөлин аўсап ақша кийик,
Ғазлар көлин излер гейде.
Москвадан Астафьев
Кетер сөйтп Енисейге...

Жасларға тең адым атпай,
Динке кетип, қысса демик...
Шаўып болған жаўыр атты,
Алып таслап ер-жүўенин,—

Арқаштағы қамыслыққа
Жибергендей...
Мен де, ай—ҳай!
Туўып өскен сол шаңлаққа
Барарман ба көп узамай.

Атар таңның бир күнинде
 Бир салмада суў кесилип,
 Таныс соқбақтың биринде
 Атқан адым түүесилип,—
 Мен—дүньясыз, дүнья—менсиз,
 Жолдан қашық сол журтлықта,
 Саатсыз хәм телефонсыз,
 Шаўқымы жоқ жым-жыртлықта,
 Жатарман ба жас таллардың
 Сылдырлысын тыңлап узақ...

Журты шаңғыт самаллардың,
 Сағалаяқ, Сағалаяқ!

Октябрь, 1986-жыл.

ДАҒЫСТАН ТАҰЛАРЫНДА

Пәтиматқа

Жүр, таўларға алып шығайын сени,
 Бул таўлар ҳаққында көп еситкенмен.
 Толстой, Бестужев¹ бул таўға мени
 Бала ўақларымда талай әкелген.

Жаралы Лермонтов жатқандай бунда,
 Оның жан жарасы қыйнайды мени.
 Дәртлерге дәрман бар булақларында,
 Жүр, таўларға алып шығайын сени!

Таўлар бир қонақшыл таўлыға усар,
 Альфи отлақлары ашар зейинди.
 Жаўрасаң, паналар үңгирлери бар,
 Булақлары шөл басыўға мейилли.

Қарлы шын төбеңде аспанды тиреп,
 Булыт орамал былғап шығарып салар,
 Қуслар шықылықлап, арқар мөңиреп,
 Саған қақ жол тилеп турғандай болар.

Шет—шебирсиз жүзим ойпатлығында
 Янтарь солқым үзген жасларға қара!
 Алмұртлар уўылжып таўдың ығында,
 Гигант шарайнадай Каспий жарқырар.

Өз тилинде сөйлер хәр аўыл ели,
 Өзинше сылдырар бунда хәр булақ.
 Мәртлик мийнет, дослық, муҳаббат тили
 Хәммеге калыўсыз түсиникли бирақ.

Ұатаны шабандоз хәм сулыўлардың,
 Саз шертсең, "Лезгинка" шығар атылып.
 Кубачы безеген мүйиз жамлардың
 Шарабы мәс қылар ишпей атырып.

Өл деген қонақшыл, бир мийман келсе,
 Аўыл болып күтип, шағлап жасайды.
 Мурады мұртласар мийман хәз көрсе,
 (Ал, бул жери қарақалпаққа усайды).

Бунда хәмме шайыр. Бирақ та олар
 "Шайырман" деп, жуўырмайды баспаға.
 Өйткенде ким жүзим егип, қой бағар?
 Ким атқарар жумысларды басқа да?

Биз олсыз да көппиз. Ис көп, сөз узақ,
 Дүнья толы сәтсиз роман, дәстанға.
 Заманында жалғыз Махмудтың² өзи-ақ

Сөз жүргизген пүткил Аварстанға...

Бийик таўға минсең, кеўлиң де бийик,
Төменде калғандай барлық тәшўишлер.
Бой жазылып, төбең булытларға тийип,
Дым майда туйылар жердеги ислер.

Жердеги исти майдасынба сен бирақ,
Таўға минген менен ис питпес тек те,
Ғамзатовлар таўдан жерге түсип-ақ,
Көтерилген планетарлық бийикке...

Биреўлер таўға минсе, сезбес өз шенин,
Өзин бийик санап, даўырық салады.
Бийик өзи емес, таўлар екенин
Жерге түскеннен соң аңлап қалады.

Биреўлер бүркиттей ушып шыңларға,
Ел-халқының кеўлин бийлеп алады.
Таў оларға емес, олар таўларға
Бийиклик, сулыўлық берип турады.

Көздің жаўын алған кызыл тобылғы,
Қандай жақсы таса жерде өскениң!
Кешки күнге шағылысқан шоғынды
Ҳеш ким сөндире алмас жүзиңнен сениң.

Ағашқа жан берер Унцукуль устасы,
Бирақ жарқабақта, тасқын үстинде
Өсип турғандағы көркиңди, шамасы,
Қайтадан жарата алмас ҳеш бенде.

Қойсуў—таў дәрьясы қутырды әне,
Аш толқынлар аппақ аяғыңды аңлып.

Қорықпа, бул толқынлар жууасыр еле,
Мениң жууасыған жаслығым яңлы.

Тау басында булытқа телмирдің және,
Өкинбе, кеулиңнен қуу қайғы-ғамды.
Қайғы булыты өтип кетеди еле,
Мениң шадлығымның өткени яңлы...

Хәр кимнің кеулинде минер тауы бар.
Булыт хәм булақ, жасыл отлақ, терең сай,
Хәм қараңғы үңгир, хәм жартас, тоғай—
Тауға не тән болса, оннан табылар.

Әрман гүли эдельвейс дегенди
Ушыраттым мен сол бир таудың басында.
Саған әперсем деп қол созсам енди,
Аш феникс³ отыр оның қасында.

Таудың жоллары да өмир жолындай,
Машақат хәм қызық, шадлы хәм азап.
Әрман асыуына өрмеле тынбай.
Шаршасаң да, жалықпасаң сен бирақ.

Тас төбеңде қәуипли жартаслар турар,
Қорықпа, жолаушы жоқ бул тас көрмеген.
Ол тас қашан, кимнің үстине қулар?
Бул тууралы еле хеш ким билмеген...

Бүркит щарықлап -жүр таулар үстинде,
Оны қутлықлайды қарлы қыялар.
Үстемлик сүргенде яки ишкенде,
Адамның кеулинде бүркит оянар.

Аңсат емес қуслар патшасы болмақ,

Өспек суўық уя—шың қабағында.
 Хәмме қуслар бүркит болғанда бирақ,
 Нешик болар еди_бул бассыз дүнья?!

Нар тәүекел иси—таўда жол жүрмек,
 (Қудай да қорқармыс тәүекелшиден).
 Мүмкин, алда күтер бахыт я мийнет,
 Я атың сүрнигер... ким билер деген.

Лекин мәртлик, үмит бар болсын сенде,
 Дизгинди беккем тут, жолларың болғай,
 Адам алдындағын хәзир билгенде,
 Қызық болмас еди өмир де бундай...

Серпантин жол жатар таў қарнизинде,
 Төменге қарама, көзлериң тынар.
 Дәрья қара терге түсип төменде,
 Айралық тасына басларын урар.

Бир жағыста—емен, бир жағыста—тал,
 Арасы қол созым, ынтығар олар.
 Бирақ терең құрдым, гүўлеген самал
 Ол екеўин мәңги айырып турар...

Таўда ҳаўа қәпелимде өзгерер,
 Бираз жигитлердиң көз қарасындай.
 Олар тек өзлерин ақыллы билер,
 Сәл жерде қабағы қалар ашылмай.

Таў самалы салқын, ызғары басым,
 Қорықпа, сәл қымтансаң есер де кетер.
 Ғыйбат хәм өсектен қудай сақласын,
 Ызғырығы жети жүйреңнен өтер...

Аспан өрелери сыяқлы таўлар.
 Ертеkte бир өгиз жер менен көкти
 Шақында көтерип турыпты депти.
 Ал басқа пикирде базы адамлар.

Олар ойлар "аспан тиреги—биз" деп,
 Олар ҳақыйқатқа дым түсинбепти.
 Мәртлик, мийнет, ақыл, билим, мириўбет,—
 Бес составлы сүтүн тиреп тур көкти...

Бийик даңқ таўына көрмедим минип.
 Сильва Капутикян айтқандай, онда —
 Адамды тоңдырып музлар мәңгилик,
 Жерди сағынасаң дейди. Сонда да,—

Машақатын шегип өрмелеп минген
 Мәртлер мегзер тайнапыр көк еменге.
 Биразлар шығып оған вертолет пенен,
 Пәтеңге келтирер гүрлеп төбеңде...

Өрмелеп, еңкейип, бир тар есиктен
 Ғамзат Цадасаның үйине кирдик.
 Расулдың өзи жатқан бесикке
 Бир қызарып қарап күлгенин көрдик.

Бүркитлер таңламас екен уяны,
 Пәс ғана тар сакля кийиз төселген.
 Бийик талант, бийик поэзияны
 Бийик жайда тууыў шәрт емес екен...

Аўыл-аўыл болып жұлдызлар кеште,
 Өз саклялерине шам жақты олар.
 "Шайыр, қонақ жайды қайғырма ҳеш те!"
 Деп мени шақырып турғандай болар.

Олар билер: галактиканың сырын
Илимпазлар ашып киятыр қашшан.
Жұлдыз-жұлдыз бенен сөйлесетуғын
Тилдің барын бірақ шайырлар ашқан...

Атыңды таўларға бур, Қайсын аға,
Биразлар тек, асфальт жолға үйренген.
Кекилик кәбап болып көринер оларға,
Таўды тамашалар машина әйнегинен.

Атыңды таўларға бур, Қайсын аға,
"Булар жолсыз кетти" деп күлген күлсин.
Шайырлық жатқан жоқ асфальт жолларда,
Дүньяға ең жақсы қосықлар келсин. . .

Қарақалпақтың жалғыз Қара таўы бар,
Әмиў жағасына түйедей шөккен.
"Таўға миндик" десем, бир қонақ авар,
"Кәне таў?" деп сонда қарады көкке...

Арқар таўын сүйер, қулан—шөллігин,
Лекин, биз—инсанбыз, Ұатан бир бизде.
Таўдың бийиклигин, шөлдің кеңлигин,
Дәуір дарқанлығын тилеймен сизге!

ТАҰ ЖОЛЫНДА

Жалғыз жолға шықсаң, жолларың өнбес,
Жолдас ерткен буның мәнисин билмес.
Хәй сен, жас жолаўшы, еглен азырақ!
Жол жүрейік бир-биреўге болып ес.

Қара, қандай сулыў думанлы таўлар!

Алтын липас кийген гүзги тоғайлар.
Жалғыз арқар жар шетінде мәңіретер,
Бәлким, өз жолдасын шақырып турар.

Жаслықтың желиги бастан өтсе де,
Бел байладым усы жолдан өтпеге.
Билдим, сен де биздей құмар екенсең,
Бул таўлар дүньясын сайран етпеге.
Журт асығып бири-биринен бетер,
Машиналар зуўлап жоллардан өтер.
Асықса асықсын, ҳақ жол оларға,
Мейли, бизден көре ертерек жетер.

Кеш қалсаң, паналап таўдың ығына,
От жағып, нан қыздырармыз шоғына.
Билдим, сен де биздей ашық екенсең,
Бул қысқа өмирдің гөззаллығына.

Кийик соқпақ, жарқабақлы шетлерден
Мен бундай жолларды талай өткенмен.
Жазғы жамғырларда жаўрап таўларда,
Шопан қосларында қалып кеткенмен.

Жуп қылып жаратқан қуслар қанатын,
Жолдас таўып шықсаң, шаршамас атың,
Мениң тәжирийбем, сениң жаслығың
Мүмкин, жениллетер жол машақатын.

Бунда сайлар бир жыраға құйылар,
Бунда адамлар асқар таўға сыйынар.
Бизге қәўип жоқ өтсек Қойсуў дәрьясын,
Аржағында Ғамзатовтың үйи бар...

Цада, 1963 ж.

САҚЛАҢ ҒАМЗАТОВТЫ!

*Расул Ғамзатовтың 60 жыллық
мерекесінде русшасы оқылған қосық,
Махашқала, 8-сентябрь 1983- жыл*

Сақлаң Ғамзатовты!
Ким айтқан өзи,—
Шайыр халқы бизде көп деп оғада?
Қосық қардай қапласа да жер жүзин,
Бундай шайыр келе бермес дүньяға.

Халық шайырсыз термес өмирдің гүлин,
Олсыз жан рухын тутанбас хасла.
Жерде—ашық, көкте—жұлдыздың тилин
Кимлер түсіндирер шайырдан басқа?

Сақлан оны гүреслерде шаршаўдан,
Күншиллер көзинен, асқынлаўлардан,
Даңқ—атақтың бийигинде музлаўдан,
Пәсликтиң қапырық, қабызлаўынан.

Бирақ Ғамзатовты сақламаң хәргиз:
Бүркит пәрұазында мәртлик ушыўдан.
Заман тәшүйишинде ақшам уйқысыз
Қабырғасын сөтип қосық жазыўдан.

Балалық пәкликтен, даналық ақылдан,
Сақламаң ышқыдан, күйип-жансын ол.
Олла математик шықпайды оннан,

Мейли, "Пәтиматик"² болып калсын ол.

Инсан кайғысының ғам қанжарынан
Жығылса ол Дағыстанның шөлінде,
Хақнус киби қайта турып орнынан,
Қосықлар жаңласын шийрин тилинде.

1983- жыл Махашқала.

ШӨЛДИҢ ИЙИСИН АЛСА ТУРМАС

Қырық ай қолда өскен кийик,
Шөлдің ийисин алса турмас.
Дүзде жүрген шарұа халқы
Шәхәрде байласа турмас.

Бағ ишинде писсе бадам,
Татар несип еткен адам.
Нама танымаған надан
Бұлбил сайраса да турмас.

Мириўбетли болса кеўил,
Қайғы-дәртиң болар жеңил.
Бағ ишинде ашылған гүл,
Қазан урып, солса турмас.

Бултлар көшсе бәлент таўдан,
Көз жасынан селлер жаўған.
Изи келиспеген дәўран,
Жатып түс көргенше болмас...

² Пәтиматик Р, Ғамзатовтың "Мухаббат илими" деген қосығында "Мен математик емеспен", ал "пәтиматикпен" деген хәзил сөз бар. (Шайыр бул жерде өзиниң зайыбы Пәтимат Саидовнаны нәзерде тутқан) И. Ю.

ГАЗИТСЕҢ

*"Совет Қарақалпақстаны"
газетасының 60 жыллығына
байланысly оқылған хәзилнама қосық*

Октябрьдің нәпесинен туұылып,
Ленинлик тәлимат көрген газитсең.
Айнадайын таң нурына жуұылып,
Жарқ етип дүньяға келген газитсең.

Молласы хат билмей терлеген жерде,
Әлифти таяқ деп билмеген жерде,
Жаңа отау тигип гүрлеген жерде,
Бирден шадлы қауаз берген газитсең.

Әуел атқаныңда "Биринши адым",
"Еркин қарақалпақ" болды лақабың.
Гедей, дыйқан халықтың мақсет-мурадын,
Сүренлеп жар салып айтқан газитсең.

Мәрт гүресшең болып өстиң әзелден,
Нәхән муш—бай залым айбынды сеннен,
Жас Кеңестің жамай жаулары менен
Талай төбелеске түскен газитсең.

Әуел Сейфулғабит, соңыра Тәмендар,
Дәслепки қол қойған редакторлар.
Әрепше, латынша түрленип хатлар,
Сәл үйретсе, бәрін билген газитсең.

Жамай жауларына көп аттың оқты,

Фельетонлап урсаң шарасы жоқ-ты.
Тасырлатып айдап қол станокты,
Дәслеп елли дана шыққан газитсең.

Жууан жудырық байлар, тур, араны аш!
Мийнеткеш халық ушын бул шыққан қуяш.
Қаллаш-батрақ тезден саўатыңды аш!
Деп ашшы қынқыўлап жүрген газитсең,

Жеделин куўатлап жаңа турмыстың,
Халқыма сен социализм қурыстың,
Тыл беккемлеп, фашист пенен урыстың,
Бәринде халық пенен болған газитсең.

Алдыңғылар тәжирийбесин куўатлап,
Ким терис пикир болса хұжданын сотлап,
Дәўир менен барлық ўақта тең атлап,
Шын тепериш болып жүрген газитсең.

Хабаршылар кетер халық арасына,
Қурылыслар жаққа, атыз басына.
Ўақыт машинадай зуўлап асығар,
Қашан көрсең иси қыстаў газитсең.

Хәр кәсип өзінше қыйынды бәлки,
Бирақ дым жапакеш журналист халқы.
Истиң обал-саўап, қымбаты, парқы,
Хұждан безбенине салған газитсең.

Шаққан рабселькор баллар шыпырлап,
Хатлар келер ушқан қустай тыпырлап.
Машинкалар шегирткедей шытырлап,
Қуўырмаш қуўырған қыздай газитсең.

Линотипши қызлар қустай қонақлап,
Қуяр хәрибиңди қоладан мықлап.
Корректорлар оқыр урыстырып, шуқлап,
Шыққаныңша зыр жууыртқан газитсең.

Исиң ийне менен қудық қазғандай,
Соғып болған затты қайта бузғандай.
Бирақ та ким ислеп кетсе азғантай,
Қайтып келетуғын қызық газитсең.

Бир түйекке қосып исти гәп пенен,
Айтысып, жарасып ККТАГ пенен,
Загон шыңғытысып полиграф пенен,
Телпек дирилдеспе қурған ғазитсең.

Тауықтай шеплеген хәрип қарасын,
Ақшам емип Бекбайдың көз шырасын,
Арзайымға жетелетип баласын,
Пахта териминдей кыстау газитсең.

Не бир машақатлар жоқ дейсең сенде,
Бир хәрип қыйсайса шатағың кәнде,
Берлиннен аман сау қайтып келгенде,
Атекеңди иске салған газитсең.

Сап-сау нерваларды сымдай тоздырып,
Дым қызбаған Есенбайды қыздырып,
Бир дүзген макетин жети буздырып,
Шынықулды шарға қылған газитсең.

Бирақ сенде бар бирликли мәртебе,
Бүгин урыссаң, умытарсаң ертеге.
Ауыз бирлик, сыйласығың бир төбе,
Соныңдай уйымшыл дана газитсең,

Редактор келер-кетер хәр ұақта,
 Дәуір менен сен қаларсаң бирақта.
 Келешектен сөйлеп қарақалпаққа,
 "Правда" дан ис үйренген газитсең.

Январь, 1985-жыл.

ПОСЕЙДОННЫҢ ҒӘЗЕБИ

Аллегория

1

Ойпатлар—гүл, таўдың басы қар еди,
 Булақлар сай қуўып сарқырар еди.
 Дәрья пийри Анахита арыўдың
 Өзинен де сулыў қызы бар еди.

Көк теңиз бар аяғында дәрьяның,
 Алтын қайық минип соған барғанын,
 Кызық ертеқ етип айтар қызына.
 Тымсаллап өзиниң жаслық дәўранын.

Суў астында Посейдонның бағы бар,
 Терсең ҳасыл маржан бақаншағы бар,
 Теңиз патшасына мийман болғанын
 Анахита кемпир еле сағынар...

Посейдонның бар әжайып үш улы,
 Ғаўайы көзлери тартар кисини.
 Ғәзир жигит болып ержеткен шығар,
 Оғада көрикли еди-аў киши улы!

Ертектен балалап ертек дөреди,
Ғайбана ышқыдан жанып жүреги.
Ғауайы көз теңиз шағзадасын кыз
Енди хәр күн түслеринде көреді.

Муғаббат кыз жанын жакты да кетти.
Суў тулпарды урлап, шапты да кетти.
Таў булағы болып төмен жумалап,
Асаў дәрья менен ақты да кетти.

Көксин тасқа урып жаралады ол,
Шапты, дуў-сыйына қарамады ол.
Жолбарыстай аўылларды шуўлатып,
Шапқан қашыны да тыңламады ол.

Тарнаўлар сөтилип тубалар еди,
Бирақ журт әспексиз суў алар еди.
Дыйқан ели апат суўдан албырап,
Абат суўдан ишип қуғанар еди.

Сегбир тартып, егленип дем алмады,
Дегіш урып оң жағаны жалмады,
Самал тарап суў тулпардың жалларын,
Ағысын токтатар бөгет болмады.

Ақты қалың елдің арасы менен
Азияның ыссы даласы менен.
Мәқсетине жетіп, табысты барып,
Теңиз патшасының баласы менен.

Ашықлықтың аш толқыны есиріп,
Шалқар теңиз кең далада кесилип,
Мың жыл еки ашық маўқын басалмай,
Ашшы суў, душшы суў жатты есиріп...

2

Суў тулпар шабысын таўысқан жерде,
Жасыл ойпат шөлге аўысқан жерде
Жас шырақшы туңғыш рет яр сүйди,
Дәрья теңиз бенен қаўышқан жерде.

Айтыўлы перийзат бир дилбар еди,
Аяғын толқынлар аймалар еди.
Хәтте арыў қызы Анахитаның
Оны көк теңизден қызғанар еди.

Кыз шоланда жұмыс атқарар еди,
"Кыз қуўыўда" кашып, ат шабар еди.
Ақшам қуярлықта яры шом байлап,
Кемелер жолында от жағар еди.

Ақ желқомлы жыллар өтти жарысып,
Жаслық өтти толқын менен алысып,
Теңиз жуўып босағасын аўылдың,
Ат орнына қайық минип барысып,—

Шағалалар шарқылдасып күледі,
Аўыл айналасы айдын көл еди.
Құндызлар жылтылдап, аққулар сыңсып,
Шағал мәслик құрған абат ел еди...

Теңиз патшасының ерке баласы,
Өзгерип бир мәхәл кеўил санасы.
Шырақшының сулыў келиншегине
Ашық болып, қозды жүрек жарасы.

Салқын жанлы қызы дәрья пийриниң

Жигит жүрегиниң терең ийримин
 Ҥәўижге келтирип, бойын қыздырып,
 Қандыра алмады муҳаббат мийрин.

Сүймеди дәрьядан келген ағысты,
 Күни-түни аңлып аўлақ жағысты,
 Сол келиншек суўға түссе, суў қызып,
 Толқын толқын менен зәңги қағысты,

Айтты сонда Анахитаның қызы:
 "Қалай-қалай болып баратыр изи?
 Мен аңсап келемен алыс таўлардан,
 Не ушын жылымас ярымның жүзи?"

Суў тулпарды шаўып тынбай желемен,
 Мың жыл бойы бир сен ушын келемен,
 Сол опасыз адамзаттың қызына
 Кеўлиң кетип жүргенин мен билемен.

Сен билмейсең адамзаттың кимлигин,
 Ҥәдден асқан мәккарлығың, сумлығың,
 Сол бир еки аяқлы мақлуқлар ушын
 Жабажақсаң маған кеўил түңлигин."

Теңиз патшасының улы сөйледи:
 "Билмеймен, бойымды не от бийледи,
 Суўық қушағыма қуяш киргендей,
 Жүрегимди өртеп, уйқы бермеди.

Жағысқа телмирер арзыў-әрманым,
 Енди муз қатса да суўымас қаным.
 Күншығыста еки қатын бир ерге
 Жайғасып келген ғой бурыннан, жаным"...

"Ах, солай ма еле? Қарап тур енди..."
 Дөп дәрәя сулыұы ашыұға минди:
 Аударылып шырақшының қайығы,
 Өзи аман қалып, хаялы өлди.

Өксип қушақлап сол өли дилбарды,
 Эрманлы көк толқын қушаққа алды,
 Көз жасына жуұш жансыз сийнени,
 Терендеги өз бағына апарды...

Шырақшы жер теұип, есинен танды,
 Жағыста от жағып, жоқлады ярды.
 Айралықтан қәдди қамыстай сынып,
 Жас баласы менен екеұи қалды...

Қорланып қыз жаны дәрәя пийринин,
 Ашыұға алмасып ышқы, мийримин,
 Кетип барар суұ тулпарын жетелеп,
 Теңиз жатты ишке тартып ийримин...

3

Көриндер дүньяның исине қарап,
 Бир сумлық ис қылды адамлар бирақ:
 Үш патша ушырасып дәрәя бойында,
 Үш алтын кесада шайқалды шарап,

Қанлы шарап толған үш сыйқырлы жам,
 Жаңлап хаұаз берди мәрмәр сарайдан.
 Бири күлди: "сағадағы—суұ ишер..."
 Ата-баба дурыс айтқан деп санайман..."

Екиншиси айтты: "дәрәя—ғәзийне,
 Көп иштиң деп саған етпеймиз гийне.
 Шөллерим бар мениң суұсырап атқан,

Гүллер көгертемен зийнеме-зийне..."

Үшиншиси деди: "Айтасыз дурыс,
Сиз сөйтип атқанда бизге не турыс,
Қумларым бар түсине суў кирмеген,
Сол қумға суў айдап, баслайман жүрис..."

Үшеуи дер: "бир атаның улымыз,
Мақулласақ биримизди биримиз,
Исимиз раўаж, қолымыз бәлент,
Журттан мәртебели хәм де иримиз..."

Үш алтын кесада шайқалды шарап,
Дәрья ағып кетти шөллерге тарап.
Теңиз сум өлимге хүким етилип,
Алтын жағыс жерлер қалды қаңырап.

Кем-кем қуярлықта кесилди ағыс,
Кеўли суўығандай суў менен жағыс,
Хәр күн узақласты бири-биринен,
Толкын ақ көбиктен оймады нағыс.

Кепти нарқамыслы, копалы көллер,
Ести бийжағыдай хәўирли желлер,
Таза суўға уўылдырық шашалмай,
Набыт болды бекирелер, сүўенлер.

Не жайсаң жайынлар аўзы жайықтай,
Өли суўдан кесел таўып, айықпай,
Туңғыйық тереңге түсип жан берди,
Аўыр жүги менен шөккен қайықтай.

Тырна сести оятпады көклемди,
Сүйриклер нартламай сынып бүкленди,
Қайнап турған ырыс қазаны тынғандай,

Балықшының кең өриси шекленди.

Әтирапты басты қызыл соралық,
Бақатосқын көк шалаңға оралып,
Қурбақалар тынбай бақылдасады,
Өлген балық ийиси желге таралып...

4

Океан хәм теңизлерди аралап,
Үлкен хожалығын тексерип қарап,
Жүрди корабльде сүзип удайы,
Құдиретли Посейдон—теңиз құдайы.

Хәм еситти узақ шөллер артынан
Ашшы даўыс өзегин өрт шарпыған,
Перзентиниң сестиң таныды дәрхал,
Даўыл тезлигинде жетисти оған.

Ҳайран болды келип көрген ўағында,
Ыссы күн аймалап тилла ирең қумда,
Кең сахраға салқын лебин таратып,
Жатар еди теңиз толқынлап бунда.

Шөллер топылысы кәр етпес еди,
Үстинен хәўирли жел өтпес еди.
Инсанларға берип ырыс, ғәзийне,
Уллы тиришиликке тилеклес еди.

Жаўыз саратаннан қорғап жерлерди,
Ырғалған көк егис, бағ-хәремлерди,
Ойпатларда өмир гүлин ырғалтып,
Шәлден сақлар еди сонша еллерди.

Енди бунда тынған дәрья ағысы,
Теңиз тәрк етипти туўған жағысын,

Суў түбинде бир қәбирдиң қасында
Көрди киши улын сарғайған түси.

Улы емес, жетим бала турғандай,
Ким бар бул тәғдирге ара турғандай?
Қуяшқа тик баққан ҳаўайы көзлер
Шанағында сөнип баратырғандай.

Айтты бас көтерип: "хош бол, атажан..
Сениң құдиретиңнен пайда жоқ маған.
Жықты мени бул айралық апаты,
Бул үмитсиз ышқы қоймаслар аман..."

Ўэсиятлап айтты атасы оған:
"Бул инсаний апат түсиникли маған.
Жүр, кетейик алыс океанларға,
Өлмектиң изинен өлмек жоқ, балам".

Улы дер: "өрт шалған өзегим менен,
Қаламан бул жансыз нәзелим менен.
Инсанларға шексиз муҳаббатымды
Сыпатлайман бунда әжелим менен".

Улын көндире алмай теңиз алласы,
Жасыл сақалына сорғалап жасы,
Нардай қәддин бүгип перзент дағынан,
Отырды жағыста ақшам арасы.

Күшлиниң де фәрип шағы болады,
Қара түнге қамсығып ол қарады.
Қорқынышлы жым-жырт, тек те узақта
Шырақшының оты жылт-жылт жанады...

Теңизден жағысқа шығып сәхәрде,
 Бар ғәзебин жыйып, ол бир мәхәлде,
 Тилла тажы шығар күнге шағылысып,
 Құдиретли Посейдон минди қәхәрге.

Олиф ағашына Гефес саплаған
 Үш тисли шанышқысын нық тутып бәрда
 Гүркиреп шақырды Қара даўылды,
 Хәм де буйрық берди былай деп оған:

"Хәй, Даўыл, сен қорқынышлы сес пенен,
 Көтерил аспанға қатты күш пенен
 Хәм де мынаў қайыр тепкен жағыстан
 Дузлы шаңды қуй адамлар үстинен!

Масайрап олар дым хәддинен асты,
 Жаўызлықтың қулыплы есигин ашты.
 Жуўхадай симирип теңиз, дәрьяны,
 Дүньяны қуртпақшы ғәрези-касты.

Бул не шымшытырық, арасат заман,
 Суўдың астын-үстин бийлеген адам.
 Теңизди патаслап, майлар ағызып,
 Жаманлықтың шегин асырды мудам.

Суў астында жарып бир бәлелерин,
 Неше рет кемемди аўдарды мениң.
 Жанға тийди жаўыз Зевс жаратқан,
 Кылўалары еки аяқлы бендениң.

Жаманлық ойлаған жақсылықларға,
 Ғәзеп жоллайман бул инсапсызларға!
 Сондай өш алынсын, тарийх түңилип,
 Әл-әўлады нәлет айтсын буларға".

6

Күдиретли пәрманды еситип Даўыл,
Қара қанатларын көтерип аўыр,
Қумшаўыт жағысқа шықты теңизден,
Қара қузғын аўсап турғандай аўын.

Әсте қанат қағып оятты желди,
Хұўилдеп жабайы самаллар келди.
Ойнағандай бир-бирине қум шашып,
Бир сумлық ислерди баслады енди.

Ала шаңғыт ыссы аңызақ ести,
Атызға ағын суў жолларын кести,
"Апат киятыр" деп жылар ызынлап,
Жап бойында куўрақ қамыслар сести.

Қарсы қарағанның көзлерин жаслап,
Егис жерге қумның "кырманын шашлап"
Жасыл ойпатларға, бағ-шәменлерге
Қуйын кирип келди шаңғытты баслап.

Гулистанға дөнип ғыр-этираплар,
Ағын суўға толып каналлар, жаплар,
Жатар еди жайнап қаңнен кәперсиз,
Бейиштей қулпырған жасыл алаплар.

Халық онда абадан турмыс кеширер,
Түрли егин егип, бағлар өсирер.
Шынарлардың салқын саяларында
Пайызлы дем алып аяқ көсилер.

Енбек етер, сәнли шәхәрлер қуар,
Дәрьяларды бөгеп, шөллерге бурар.

Жарыспаққа байлық қуып биразы,
Дүньяны жайындай жутыўға таяр...

Даўыл басып барды шаңғыт суўырып,
Адамлар үйинен шықты жуўырып,
Әсте-ақырын солды ғұмшалы гүллер,
Еккен егин сабағынан кыйылып.

Көтерилди жердиң изей суўлары,
Куўрады шабдалы, ерик бағлары.
Кебир ашып қасыл топырақ ойпатлар,
Дузлы шаңғыт пенен көмилди бәри.

Жер шөлге айланса тек мәзи кебер,
Қайтып дәртке асар суў берсең егер.
Ал мына шанғыттан канша еллердиң
Егис жерин бир қарыстай дуз көмер.

Дыйқан жер еге алмай көзин жаслады,
Бағманлар ақ шегип бағын таслады.
Күтилмеген бул апаттың алдында
Илим, ақыл, хийле дәртке аспады.

Тандыр хәўириндей самаллар ести,
Ағашлар куўрады, бұлбиллер ушты.
Жыласып неше жүз абат аўыллар,
Ата мəkанынан серпилип көшти.

Шәхәрлер тым-тырыс, жым-жырт далалар,
Қаплап кетти қарабарақ, соралар.
Саўдасы тарқаған базарға усап,
Ийесиз қаңырап калды қалалар.

Изейкеш ақпады, тарнаў тығылды.

Сасық (уўлар қурт-қумырсақа шыбынлы,
Ғарға қонып шырша таслы минарға,
Мың жыл турған естеликлер жығылды...

Ай-хай, бул жағыста бар еди дәўран!
Көрген түстей бәри әдира қалған,
Тәбият бергенди инсап қурытып,
Өз пейлинен оның қарғысын алған...

7

Заманлар артынан өтти заманлар,
Келди жаңа әўлад—жаңа адамлар.
Олар биздей көмешине күл тартып,
Осамаслық етпес, инсапты аңлар.

Олар "тек те өзим болайын" демес,
"Дәўран келди, хәзлик қурайын" демес,
"Өзимнің шөллерим суў ишсе болды,
Теңизлер қурыса, илайым" демес.

Тек өзи жасаған жерин ойламас,
Тек өзи шомылар көлин ойламас.
Бийик минберлерден ғамқорсып сөйлеп,
Тек өзиниң көрер күнин ойламас...

Көрди олар не ис болып атқанын,
Шалқар теңизлердиң кеўип атқанын,
Талан-тараж болып дәрья суўлары,
Пайдасыз қумларға сиңип атқанын;

Бир жақларда суўлар тасып атқанын,
Жайғастыра алмай сасып атқанын,
"Азырақ бер" десен, калтырап-каксап,
Картаны баўырына басып атқанын...

Айтты олар: "хэй, сен ғәлетий заман!
 Жулдызға жол салдың даналығыңнан,
 Бираз жерде алшақ сөз бенен исиң,
 Жәнжел тынбас аўыз алалығыңнан.

Атомларға салдың илим қурығын,
 Космостың түңлигин ашар сырығын,
 Бир қол менен өмир гүллерин егип,
 Бир қол менен шаштың әжел урығын..."

Деп олар теңизге бурды дәрьяны,
 Ағын суўдан енди теңиздиң жаны.
 Ойпатларға қайтадан ел қондырып,
 Тазадан гүлленди бұлбил мәканы.

Тулға болып қалмас дүньяға адам,
 Үш патша хәм қашшан өткен дүньядан.
 Үш алтын кесаны ақтарып таўып,
 Жаңа әўладлар не дегенин айтаман:

"Хеш хүкимдар даңқ хәм хәзлик қуўалап,
 Үш алтын кесадан ишпесин шарап.
 Дәрья—теңизинен айра түспесин,
 Не ислесе, инсап пенен ислесин,
 Ақыл хәм хұжданның көзине қарап..."

Деп олар дәрьядан жүзип бәхәрде,
 Алтын жағалыққа жетисти бирге.
 Ылақтырды сол үш алтын кесаны,
 Теңиз ортасында ең терең жерге...

Октябрь, 1986-жыл.

БҮЛБИЛ УЯСЫ

Поэма

Жүрек жарасының каны менен ол
Қуслар дүньясына бахыт келтирген...

Г. Гейне.

Шеңгелге қонған бүлбилдің
Шымшық қурлы сәни болмас.

Бердақ.

1

Қаныңдай шырайлы шеңгел гүллери!
Жупқа орамал жайып кеткендей қызлар.
Сол шеңгел астында көп күннен бери
Өзим көріп жүрген қус уясы бар...

Көзге ысық Кегейлиниң жағысы,
Туұып-есип, шаңда ойнаған жерим.
Музам менен тал астында табысып,
Туңғыш мухаббатты жырлаған жерим.

Онда анамның ысық жүзи, даұысы,
Онда дослар заманыма еншилес.
Үлкен жолдан шетте аұылды усы
Көріп турмасам қеш кеўлим кеншимес...

Кетип баратырсам таныс соқбақтан,
Қулаққа бир қәлсиз сес келип жетти.
Палапан екен ол шыйқылдап атқан,
Аяныштан жаным сескенип кетти.

Уясы бузылған шөби шашылып,
Шеңгелликке кирдим тырналып әсте.

Сары аўзы топыраққа басылып,
Жерде жатыр қус баласы нәресте.

Упледим қондырып алақаным,
Шымшық дейин десем, басқарақ оннан.
Жатыр жалғыз мәйек қабығы ғана.
(Неткен қус буншелли нәсилге сараң!)

Уяны жөнледим шөп терип жерден.
(Сағал сүйкенген бе, самал бузған ба?)
Еплеп ушлап епсиз қолларым менен,
Палапанды салдым өз уясына.

Ол өз бесигиниң жумсақ қаўызына
Бөленген баладай емишек сорап...
Аўзым менен суў тамыздым аўзына,
Құрт әкеліп салсам жутпады бирақ.

Анасы кайда екен? Неге келмейди?
Я байғус құрт излеп жүрген бе екен.
Атасын айтпай-ақ қояйын мейли.
("Әкениң жақсысы жездедей" деген...)

Қаныңдай шырайлы шеңгел гүллери!
Соншелли тикенли, соншелли дилбар.
Таныс Соқбақ пенен мен соннан бери
Сол уядан алып тураман Хабар.

Бир барсам, қанаты шығып палапан,
Талпынып ушыўға талўас етеди.
Базда барғанымда сол бир уядан
Бийтанислаў бир қус ушып кетеди.

Шымшық дейин десем, оннан ғаўырақ,

Мен көрген қусларға қатнаслы емес.
Тури боз торғайға мегзес тәуір ақ,
Бирақ пошшабайдай шотбаслы емес...

2

Терекли ел болды биз өскен өңир.
Бираз ерик, шабдал бағы бар еди.
Олар ерте бәхәр ашқаныңда гүл,
Түн бойы бүлбиллер сайрасар еди.

Нәзик гүл жупары аңқып түнлерде,
Жүрер едим жалғыз бағларға шығып.
Бала кеўлим аңсап әлле кимлерди,
Бүлбил сестин тыңлар едим ынтығып.

Сондай сулыў, сондай сырлы үн менен
Олар тамылжытып сайраған ўақта,
Сәўбетлес болғандай "Мың бир түн" менен,
Қыял сүрер едим жүрип аўлақта.

Бир иләхий қустай өзін сыр тутып,
Бүлбиллер көринбей сайрасар узақ.
Тыңлар едим барлығымды умытып,
Қандай қус екенин көрмедим бирақ.

Ал жазда қуслардың шоқ сайраўында
Оны еситпедим. Қайда жоғалған?
Бирақ бир муғаллим болды аўылда,
Бүлбилдің дәл өзи болып "сайраған"

Аўылда хәўескер концерт болғанда,
Дуўтар шертип, тамбур шалар еди ол.
Журтты дуў күлдирип ысқырып сонда,
Айнымаған бүлбил болар еди ол.

Базда колхоз палызынан түнлерде
Биз уятсыз қауын урлап жер едик.
Бүлбил сайрап кетсе қайсы жерлерде,
"Муғаллим келди" деп зып берер едик.

Әкелген дәрьяның арғы жағынан,
Күйгелек көз келиншеги бар еди.
Қосық айтқан ұақта хош қауазынан
Ай тууып, жұлдызды сағынар еди.

Ел абат, бағларда ашылды гүлдер...
Бирақ урыс басланды хәммеге мәлим.
Ауыл толы тасырлаған жигитлер
Бәри урысқа кетти, кетти муғаллим.

Қалды еки қабат жас келиншеги,
Көзи дөңгеленип жағыста жылап.
"Жолға айдан қарап күтемен" деди,
Жауды жеңип, аман келиуин сорап.

Кегейли бойында халық ығын-жығын,
Жигитлер кемеге минди песинде.
"Бүлбил" сайрап кетип, Мускат ийтиниң
Сууға секиргени журттың есинде...

Урысқа баратырған табельшик ағам
Таслап кетти "аша таяғын" маған.
Өңкей қыз-келиншек пенен биздағы
Жумысқа жегилип, қалдық оқыудан...

3

Жалғыз мәйек салып қурық басқанда,
Бир ынтықлы сезим жууырып канға,
Ерик нәушесиндей жүреги қустың
Мийрим булағына шомылар сонда,

Қус нийети дүзиў, ыкласы калыс,
 Баўыры елжиреп, табар жубаныш,
 Бойынсунып жаратылыс заңына,
 Уўыз ийни қурып жатады байғус.

Шеңгел арасына уя салғанда,
 Тикен тырнамаған жери қалған ба.
 Сол сызлап аўырған жаралар питип,
 Жата берди уйқылы-ояў солманда.

Жубайы қурт услап аўзына салды,
 Базда сулыў сайрап кеўилин алды,
 Шеңгел қорғап оны тикени менен,
 Күн ысыған ўақта саясын салды.

Базда қәўип-қәтер келгендей болар,
 Түнлерде қызық түс көргендей болар.
 Бағда ушып-қонып, палапанына
 Сайраўды үйретип жүргендей болар.

Мәйек шайқап, ўақтың-ўақтың қозғалды,
 Күндиз шуўақ, ақшам аяз ызғарлы.
 Гүбелектің қанатынан оянып,
 "Қустың уйқысындай" деген сөз қалды.

Қурқ басқан қуслардың сабыры зыяда,
 Азып-тозып сарғаяды уяда.
 Сепкил мәйек бир күнлери жарылып,
 Қус нәсили шықты жақты дүньяға.

Анасы елжирер шүкир еткендей,
 Жубайы да мақсетине жеткендей,
 Сайрар жақын жерде шеңгелге қонып,
 Шадлығын жәриялап, сүйинши күткендей...

4

Бирин айтып, бирисине кеттим бе,
 Қусты қойып, адамзатқа өттим бе?
 Урыс жыллары изи қалған талайдың,
 Аяқ соқбағы көп бизиң беттиң де.
 Олар алып барар пахталықларға,
 Жүўери атыз хәм жоңышқалықларға.
 Бунда табельщиктиң "аша таяғы"
 Тиймеген бир қыйтақ егис жер бар ма?

Ҳаял-қызлар таң сәхәрден турады,
 Күндиз пахта отап, кетпен урады.
 Айдың жақтысында арпа баў сабап,
 Шық түскенде тухым жоңышқа орады.

Ишинде бир еркек "тәбилшик бала",
 Мурны ийис билмеген олдағы шала.
 (Шынын айтсам, сол жыллары сумлықсыз
 Қуўанаман гөдек болғанлығыма...)

Ашшы қамшы тийген аттай артынан,
 Күнлер өтер аўыр мийнет тарпыған.
 Алыстағы қанлы урыс жалыны
 Жүреклерди жас қайыңдай шарпыған.

"Жеңге-бийкеш" ойнап, "дайы-жийенли",
 Үмит, мийнет пенен қайғыны жеңди.
 Қайтқан қустың дизбегине телмирип,
 Қыз-келиншек бел-кетпенге сүйенди...

Есимде, бәхәрде сыйыр қос жегип,
 Сонғы пахта жерди жүргенде егип,
 Атыз басындағы бүктің ығында
 Ҳаяллар кулперең, машакат шегип.—

Жабырласып атты, еркек жолатпай,
 Мәс болып күлисти көпке, узатпай. —
 Сүйинши сора муғаллимнің үйинен,
 Хәй, тәбилшик бала, жуўыр куўат, хай!...

Деп бир жеңгей қыйқуўлады мен бетке,
 Мен дәрхал жуўырып кеттим, әлбетге.
 Ул ма, қыз ба,—сорампапан бирақ та,
 "Аўыш" деп хаяллар көп күн күлки етти...

Есимде бар, "ақсақ почта" бир гүзде
 Хат әкелди атыз басына бизге.
 Фронт газетасы екен қарасақ,
 Оқып бердим, хәмме жас алды көзге.

"Сайра, бүлбил!" деген темасын кара,
 Урыс барар Днепр жағаларында.
 Шаққан разведчик болып жетискен,
 Бизди оқытқан сол муғаллим аға.

Бүлбил болып сайрап келтирип бабын,
 Тил әкелгиш екен таўып есабын.
 Бул кеўилли, жаў жүрекли сержанттың
 "Соловей" дер екен полкта лақабын...

Хәмме жабырласты сонда куўанып,
 Муғаллимди мақтап есине алып.
 Газетаны әсте бүклеп келиншек,
 Түйди жупкасының ушына шалып.

"Украинаның жолы жол болдымекен,
 Жолында шоқ шеңгел гүл болдымекен.
 Фронт жайда жүрген бизиң сәўер яр

Бизлерди сағынып сарғайдымекен..."

Деп арзыўлы ярын алып ол еске,
Шетте пахта терер ыңылдап әсте.
Геўгим түсип, кеш калғансоң атызда,
Қанарластым терген пахтасын кеште.

"Үш жыл бурын—деди—усы күнлерде
Москвада болып, Горький паркинде
Мен қосық айтқанман, ол дуўтар шертип,
Хәўескер талантлар концерт бергенде.

Жамғырда жығылып калдым бир күни,
Костюмине орап, көтерди мени.
"Ойда жоқта" Москваның жамғыры
Қосқан еди сөйтип еки кеўилди...

Сол жүргенде өз аўылын мақтаған,
Дәртли қосықларын арнаған маған..."
Пахта терип жүрип сөйледі узақ,
Мен тыңлаған сайын мийрим қанбаған.

Тамызыққа от ушқыны түскендей,
Ақыл-хуўшым ләззет суўын ишкендей,
Тершип турған тал бойынан кеўлиме
Жупар аңқып жыллы лебиз ескендей.

Урланып қарайман жүзде меңине.
Жақынласып деми тийер демиме.
Сезбес ол жаныма жара салғанын,
Өзинде екенин оның еми де.

Сөйлейдн сыңғырлап есимди алып,
Қысынаман әлле неден уялып.

Пахта қанарласар едим бирақ та
Деймен таң атқанша қасында қалып...

Қайтып дуўшар етпегей ол күнлерге:
Күндиз аўыр мийнет зоры—беллерге,
Кемпир-ғарры, бала-шаға уйқысыз
Үйде гөрек шығарамыз түнлерде.

Бақыраўық бригадир ағамыз,
Ел жатарда және иске шығамыз:
Гөрек шығарғанлар уйықламасын деп,
Таң атқанша айналарды қағамыз.

Тастай түнек, қара нөсер қуйып тур,
Көзлеримде уйқы тасы уйып тур.
Көз илгитип алыў болып әрманым,
Айналарды қағып жүрип буйықтым.

Шүтик шыра, ошақта от жанады,
Қустай қалғып көз илгитип алады.
Енеси, бийкеши гөрек шығарып,
Қыз нәресте аппақ көксин сорады.

Қыз аўзынан емишегин алады,
Тез қымтанып, ийбе қылған болады.
Сыртта жаўрап турғанымды сезгендей,
Айна бетке сетем алып қарады.

Деймен "урлап қараў уят болады",
Бирақ көзим дегенине барады.
Уйықлап кеттим айна алдына бас қойып,
Түсимде ол сөйлегендей болады.

Сонда қонышыма сүйкенип әстен,

Оятып жиберген ким екен десем,
Мелли жүнли Мускат екен жаныўар,
Қандай ғана жақсы ийтине шекем...

Колхоз кеңсесине бир күни түсте
Ғаўыр-ғаўыр журт жыйналды бир пәсте.
Райкомнан келген бир қолсыз ўәкил,
Ортада тик турып сөйледи әсте.

Айтты жағдайдың аўыр екенин,
Қай фронтта қыйын, тәўир екенин.
Урысқа атландырып жүзлеген улын
Мийнет еткен бул мәрт аўыл екенин.

"Жаўыз душпан жанталасар бүгинде,
Қанлы саўаш Москваның түбинде.
Қарақалпақстан танк колоннасын
Дүзиўимиз қерек тезден бизиң де.

Бул туўралы кеше радиодан
Айттың, еситпеген жоқ шығар адам.
Кимде қандай усыныс бар, жолдаслар,
Кимлер қандай үлес қосады буған?" —

Дегенде сөз алып бир ғарры дийхан,
Айтты: "бәримизде бир тилек, бир жан.
Бир сыйыр әкелдим кемпирим менен,
Урысқа кетти кеше екинши балам..."

Деп көзин сыпырды ғарры қысынып,
Үнсиз қалды халық оны түсинип.
Кекли ғәзеп қайнап, көpler сөйледи,
Ғәмме писетинде барын усынып.

Кимлер пул әкелген тырнақлап жыйып,

Кими мал әкелген турмыстан қыйып.
Кимлер қымбат баға затын әкелген,
Есаптан өтпекте ортаға үйип.

Мен жетелеп, анам айдасып изде,
Бир кызыл баспақты әкелдик биз де.
Гитлерди "ийтлер" деп қарғап кемпирлер,
Балаларын айтып жас алар көзге.

Айхай, құдиретли-ау халықтың санасы!
Әне келер муғаллимнің анасы.
Қасында келини, қолда түйиншик,
Барын аямайжақ ол хәм шамасы.

Ортада ақ жаўлық орамын шешти,
Бир әжайып затлар көзиме түсти.
"Кестели көк көйлек, сәнли сәўкеле,
Хәйкел, өңир моншақ, жарқылық" дести.

Келини әкелген тилла билезик,
Бармақтан шешилди периўза жүзик.
Қулағынан алды зерли сырғасын,
Жұрт елжиреп турды баўырын үзип.

Бир сулыў тәбассум муңлы жүзинен,
Сырлы сәўле таратқандай өзинен,
Қара көзи көлге ымырт түскендей,
Кете берди енесиниң изинен...

6

Базда таң боламан сарғайып атқан,
Гейде жолаўшыман ;шаршап киятқан.
Не қубылыс болмас кеўил дүзинде,
Бирде құс боламан уяда жатқан.

Сонда әстен түсип дәуран атынан,
 Ойлайман "әх, сонша асқынлар адам".
 Сонда бул кең дүнья құс; уясындай
 Бир мүсәпирхана көринер маған...

Бир кеше хаўаның ырайы кашқан,
 Ғәзеп оғын атты буршақлы тастан.
 Алды даўыл, кейни жаўын дегендей,
 Жыртық үзик үйдей жаўрады аспан.

Әжел саўдалары түсти басына,
 Палапанын басып баўыр тусына,
 Урқанаты ушып әбигерленди,
 Тәғдир қаст еткендей кирттай қусына.

Шақмақ шағылғанда жаны ышқынып,
 Көрди бир жыланды келген ысқырып,
 Құс байғустың жарылғандай жүреги,
 Ушты-қонды жан саўғалап қышқырып.

Соның арасында болды тасырлы,
 Жыланға бир кирпичешен асылды.
 Құйрығынан тислеп тартып алды да,
 Тобанаяқ болып басын жасырды...

Билсем, құс уясы бузылған сонда.
 Мен көрмей кеткенде бүгин азанда,
 Бир құсқа кемислик қылмас па еди,
 Олсыз да жетпесин оркестр—дүнья...

7

Теримнен де аўыр ислер еле бар,
 Кеш гүзекте қазыў деген бәле бар.
 Сол қазыўдан мингестирип қайтқанман,
 Астымызда жийрен ғунан жаныўар.

Күн сууық, адамлар жуқа кийинген,
 Қойныңнан кирген жел шығар мийиңнен,
 Байшубарға мингестирген Баршынды
 Алпамыстай бала кеулим сүйинген.

От жағып жылынып ыраш ығында,
 Нан қыздырып жедик жыңғыл шоғына,
 "Тоңып қала көрме, табельщик бала",
 Деп күлип кымтады жағамды сонда.

Сол мәхәли дүсирлетип ябысын,
 Семиз аұылатком суұытып түсин,
 Келип қалды үстимизге ат айдап.
 "Усы ма аұлақта табысқан ки сиң?" —

Деп кисимсип күлди жумылып көзи.
 (Хәмме урысқа кетип, қалған бул өзи.
 Көп жақсылар кетип Ұатан қорғауға,
 Бираз жаман елди бүлдирген гези).

Жас келиншек әуел аз кем албырап,
 Дәрхал өзін жыйып алды да бирақ,
 Қымтай берди күлип қызыл шарфымды,
 Қорлығы келсе де сыр бермей қарап.

Илме султан гәп қашырып әўеле,
 Харам ойын бүркеп болды әўере.
 Ат үстинде бир кыялап отырып,
 Насбай атып, мысқыллады төбеде.

—Тайында үйретсең, миниске жақсы...
 Қаўын егип кетти,
 Қоста жоқ сақшы... —
 Сол еккен қаўынын сағал жегенше,

Баллардың жегени—кеўилдің нақшы...

—Басын айландырып аңқаў баллардың,
Қара көзли келин, қылығың ғар дым... —
Келинлердің көзи қандай екенін
Аңлыр пайты келди ақсақаллардың...

Дегенинде "ел ийеси" шамланды,
Келин сөзиндеги астар аңланды.
Аўыл аўлақ, жигитлер жүр урыста—
Ақсақал күш көрсетийге ғамланды.

Мениң де тақатым болмады турып,
"Не керек?" деп бардым қасына жүрип.
"Хожалығын бузба фронтовиктиң!"
Деп атқа қақтырды, бир қамшы урып.

"Беў, мийримсиз!" деп келиншек албырап,
Маған жуўырғанда, алдынан орап,
Ат үстинен қушақлап аш белинен,
Сүймек болды, "күйдирме" деп сыбырлап.

Намысым қорланып, қайнады кегим,
Атқа тийди ылақтырған кесегим.
Көк жал ат абайсыз үркіп кетти де,
Ыңқ етип жығылды қам семиз "бегим"...

8

Кайдағы балалық алып есимди,
Таслап кетиппен ғой баслы исимди.
Қой, ертелеп барып көрип келейин,
Шеңгелликте қалған байғус қусымды.

Бул ғаўғалы, арасатлы дәўирде
Қәўип-қәтер көп уя басқан кеўилде.

Дүздеги құс түүе, үйдеги адам
Ғам-қайғыдан сауа емес өмирде...

Аспан құмайтланып бир күни кеште,
Қуў қамыс ызынлап, ызғырық ести.
Сел-буршақ сабалап ерик гүллерин,
"Қуралайдың ғайы" бул келген дести.

Қайғырып шеңгелде қалған уяны,
Таң сәхәрде шырт уйқыдан оянып,
Барсам, меннен үркип жүрген сол құсым,
Өлип атыр қанатына таянып.

Шымшық дейин десем, зәрре ғаўырақ,
Әжел менен айқасыпты тәўирақ.
Селлеген денеси музлап аязда,
Уясынан ушпай өлипти жаўрап.

Қозғап көрсем жансыз құсты уядан,
Астында шүйкилдеп жатыр палапан.
Әжел аязынан қорғап перзентин,
Ана байғус өзи болыпты құрбан...

Я әжеп, не деген қустағы мийрим!
Тикенге тырналып шөпшеклер жыйдым.
Жамғыр құртын палапанға жутқызып,
Иргесин тикледим бузылған үйдиң.

Нелигин билмедим өлген құстың бул,
Көзиме жас алдым, елжиреп кеўил.
Аяз таңда арасынан шеңгелдиң
Жақын жерде сайрап қойды бир бұлбил...

Жаз ақшамы үйге қайттым түнлетип,
Арқаштағы аўлақ көлдің бойынан,
Хәўлирип, сескенип бараман өтип.

Жазғы түн, кемтик ай сәўлесин шашар,
Бир үйрек үстимнен суўсылдап ушар.
Сыңсып жылап, шашын жайып аўлақта,
Суў бойында отырыпты бир нашар.

Бала жүрек үриккен шымшықтай дүрлеп,
Қамыс тасасынан қарадым серлеп.
Анам айтар еди елеге дейин,
Арқаштағы көлде суў пери бар деп.

Жасырынып түйесиңир бүгине,
Гә буққышлап, гә қарайман тигине.
Айдың жақтысында анықлап қарап,
Көзим жетти пери емеслигине.

Жағыста отырған шашларын тарап,
Мениң ушын хәмме периден зыят.
Көргенде Қысыншақ, аўлақта батыр,
Қандай пәк, гүнасыз туңғыш муҳаббат!

Қорқытып алмайын деген ой менен,
Әсте қосық айтып бара бердим мен.
Ол хәўлирип бираз қарап турды да,
Жылдам маған қарай жуўырды бирден.

Жуўырды күткендей қушағын ашып,
Мен албырап қалдым ақылдан сасып.
Жаслы көзин жүзлериме үйкелеп,
"Жаным" деди мени баўырына басып.

Ақ билеги мойыныма асылды,

Қолан шашлар жүзлериме шашылды.
Көзлеримнен қушырланып сүйди де,
Жумсақ көкирегине қойды басымды.

Ай соқбағын көлге төсеп гүмистен,
Аңсағандай ашықларды сүйискен.
Жүрек туұлап, бас айланып баратыр
Сүт татыған бир жағымлы ийистен.

Өңим бе, түсим бе, — айыра алмай,
Бир де сөз айтыўға батылым бармай,
Туңғыш муҳаббаттан тоят аўсады
Бала кеўлим түлеп ушқан суңқардай.

Хат түспеген қағаздайын ақ едим,
Жигитликтің гүнасынан пәк едим.
Ыссы қушағынан босансам бирақ,
Аяқларын оның қушажақ едим...

Бес ай болды келген еди "қара хат",
Шаңарағы күйреп, болғандай опат.
Уясы бузылған қустай безигип,
Ылағады таза жесир перийзат.

Ақшам жалғыз қайтса арпа орақтан,
Бир бұлбил сайрапты шеңгеллик жақтан.
Муғаллимнің атын айтып шақырып,
Тикенге тырналып излеўге шыққан.

Айтпаса да билдим, не болған халы:
Қамыслықтан шығып қам семиз сары,
Көл бойында оны услап алыпты,
Кийими жыртылған, кеўли жаралы...

Көкирегін қымтап, келип өзине,
 Жүзін басып сүйкеп мениң жүзиме,
 Суў бойында сүйеў билип отырды,
 Қысынып, жубатып айтқан сөзиме.

Балалықтың муңлы елесли түси,
 Еле көз алдымда ушырасыў усы.
 Қулағымда, қызын жубата алмай,
 "Келин!" леген енесиниң даўысы.

Ол кетти, мен қалдым суўдың бойында,
 Суў пери сыйқырлап кеткендей сонда.
 Бас айланды бахыт суўын ишкендей,
 Сырлы бир күш хүким сүрип ойымда,

Түн деп хүрейлениў шықты ядымнан,
 Кеўил тарларымды тырнар "Адыңнан",
 Аўлақ көлге шомылғандай жұлдызлар,
 Самал "ашықсан" деп сыбырлар маған.

Дүнья қәпелимде кетти өзгерип,
 Урыс питкендей, хәмме үйине келип,
 Бұлбиллер сайрасар бала кеўлимде,
 Йошлы шайырлықтың хәсери енип.

Көп өтпей зым-ғайым болды келиншек.
 Кимлер аяп, кимлер тоқыды өсек.
 Мениң де сырымды сезді хаяллар,
 "Табельщик балада өзгерис бар"... деп.

Татлы азап тартып жүдедим азып,
 Пүткил дүнья бос қалғандай қулазып.
 Түсімде көп сандырақлар екенмен,
 Жүрдим дәптер толы қосықлар жазып.

Арқаштағы көлге келемен кеште,
 Узақ отыраман ыңылдап әсте.
 (Күтилмеген сол жолығыў ақшамы
 Елеўретер еле түскенде еске...)

Келди көл бойына бир күни анам,
 Қамыс тасасынан қарадым оған.
 Саққа жүгинди де, пилте шам жағып,
 Айтқан сөзи бир-бир еситилди маған:

"Суў ийеси, айнанайын суў пери!
 Жынысың ҳаял ғой, сен ая мени.
 Дуўаласаң мени дуўала, жаным,
 Көрдим деп ҳеш кимге айтпайын сени.

Мен келиншек болып түскен заманда,
 Кеште суў алыўға келгенде бунда,
 Алтын тарақ пенен шашыңды тарап,
 Отырдың ғой талай көл жағасында,

Зейниңе мен ҳасла тиймейин сениң,
 Шомылсаң қасыңа келмейин сениң,
 Тилла әребегим әкелдим саған,
 Шақырма түнлерде баламды мениң.

Үлкен балам урыста көп ўақтан бери,
 Түслеримде келип жубатар мени.
 Жанымды берейин, күниң болайын,
 Кишкенеме тийме, жаным суў пери!".

Деп анам жалынып көзин жаслады,
 Тилла әребегин суўға таслады..
 Соннан берли дүзге кетип түнлерде

Көлге келгенимди қоя басладым.

Еситтим, жас жесир аўылдан кеткен,
Атасы келипти төркини беттен,
Ақлық қызын алып қалып енеси,
"Бахтыңды ашсын" деп рухсат еткен

Жүрек ырық бермей ақыл-санаға,
Соннан баслап усамадым балаға.
Бир ғәлетий қус уялап кеўилге,
Сайрар сулыў, шийрин, дәртли намаға...

10

Әй, тоба, қоя бер адам дегенди,
Қайда өзгертсе де мәкан дегенди,
Уўыз-ийни қурып сағынар жүрер,
Киндик қаны тамған ұатан дегенди.

Коя бер усы бир шайыр дегенди,
Елжиретип жүрек-баўыр дегенди,
Шеңгелин гүл етер, шымшығын—бүлбил,
Усы бир усқынсыз аўыл дегенди.

Бир түп тал көрсе де оған жаңалық,
Бир ғарры сөйлесе,—турсы даналық.
Дәўрандай елеслер урыс ўағындағы
Қырқ жыл аржағында қалған балалық...

Қәлем жанға тийди түн бойы жазып,
Аўылдың қаўасы жаныма азық,
Азырақ бас самаллатып қайтайын,
Сыртқа шақырып тур бәхәрдің сазы.

Атызларда шигит егиси қызған,

"Арба жол" дәптердей табалар сызған.
Исти тындырып жүр үш-төрт трактор,
Өрден-ыққа шабар бригад жазған.

Шашау салған шөпкер жайлар хәңкийип,
Телеантенналар шошаяр бийик.
Бағ—хәрем жоқ болған,
Маллар байланған,
Жерлер кебирлеген таз кебин кийип.

Турмыс жаман емес, қурғын көплери,
"Машын", "мотоцикль", "ақша" гәплери.
Еңбек етер, табыс табар, тек ғана
Уркип ушып кеткен инсап кептери...
Клуб, моншалар жоқ, қағазда қалған,
Не салса, басшылар өзине салған.
Искер қоллар суўып, бираздан бери
Табысып кеткендей шын менен жалған.

Атызға шықпаған еле адамлар,
Ферма бетке үш-төрт хаяллар барар.
(Хәй, табельщик бала, қосық оқып бер,
Деп неге сүйкимли ойнамас олар?...)

Мектеп қоңырауы келер қулаққа,
Мени шақырғандай балалық жаққа.
(Кишкене болса да, әжжедей аппақ,
Бизиң мектеп таза еди-аў бирақта).

Билгир хәм азада, бек тутқан өзин,
Абырайлы еди-аў муғаллим бизиң.
(Хәзир болса, бригадир оларға
Пахта тергизип жүр ағартып көзин...

Аўыл аўлақ елдей, зейин жиберсең.

Сымға қонған қарлығашларды көрсең,
Йошлы композитор қара туч пенен
Жазып кеткен "Бәхәр" нотасы дерсең.

Бурын бөденелер жоңышқалық беттен
Сайрар еди. Бәри уўланып питкен...
Ұинд елшиси—ала шапан өпепек,
Әлхәббиз, сақ жүрип бул күнге жеткен!

Самал ләм топырақты кептирип демде,
Шаңлы перде тутты сәўлели күнге.
Бир шайқус ушып жүр қалқып асықпай,
Гөне ыраш, шеңгелликтің үстинде.

Бир қыймас бирейім қалғандай дүзде,
Келмеди деп гийне етердей бизге,
Кеўил қәтериме тәселле берип,
Келдим сол уяны көрмеге тезден.

Палапан жоқ, барсам тәңирге жазып,
Бизиң менен қатнасығын тыйғандай.
Қайттым бос уядан кеўлим кулазып,
Таборынан қалып қойған цыгандай.

Жөнекей жубаттым өзимди сонда;
Бала бұлбил қанат байлап, азанда —
Ушып кетип узақларға уядан,
Сайрап жүрген шығар бир гүлистанда...

11

Хәм бурылдым үш түп ғарры тал бетке,
Биз оқыған мектеп орны бар бетке.
Қубласында көл бойынан қашықлаў
Муғаллимнің үйи турған әлбетте.

Ол жайлардың орны хәзир егислик,
 Жаптың жағалары отлақ көгислик.
 Соқбақлар жоқ, мәзи ойымда қалған,
 Көл хәм сайызланған, бойы тегислик.

Сол балалық заман ядыма түсти,
 Сол ашықлық әрман ядыма түсти.
 Сол бир жоқ периге жалынып атқан
 Мархум әзийз анам ядыма түсти.

Туңғыш муҳаббатым—жаралы елик,
 Көз алдымнан өтер көринис берип.
 Қыялымды серпип қызыл "Жигули",
 Сол мәхәл тоқтады тусыма келип,

Ханатлас көйлеги шоқтай лаўлаған
 Бир Сәнем түсти де, бетледи маған.
 Қыялымның қыядағы төрінде
 Бир аңсаўлы елес түстей оянған.

Көрдим арыўлықтың толып-тасыўын,
 Аяқ басыўын айт, аяқ басыўын!
 Туўылғанда сүйинши сорап үйинен,
 Жегеним есимде майсөк шашыўын.

Ядымда қуўыршақ ойнағанлары,
 Кемпири өлгенде жылағанлары.
 Каникулға келсем, бир жола меннен
 Негедур анасын сорағанлары...

Жыллар шапқан аттай өттилер демде.
 Сейил пайыты бир дем алыс кешинде,
 Шайқалып қыз болған бул қарындастың
 Залды аўзына қаратқаны есимде.

Серпилип зер нағыс сахна пердеси,
Кеўиллерди бийлеп ышқы зердеси,
Булт артынан көрингендей толған ай,
Шықты жайнап көркем өнер еркеси.

Ғаўазында бардай булақ сылдыры,
Мақпал жумсақлығы, гүмис сыңғыры.
Қара көзи көлге ымырт түскендей,
Талдырмаш бойында талдың сүмбили.

Көзлерим сахнада, қыялым—алыс,
Шабырсып атқандай қайғы, қуўаныш.
"Усамасаң туўма" деген сөздің сол
Уқтым мәнисинде жоқлығын шалыс.

Излеп таўып сонда сахна артынан,
Маңлайынан сүйип, қуўандым оған.
Анасының биз хабарсыз турмысын
Айтып берген еди қыз сонда маған.

Айтқан, аржағында Әмиўдәрьяның
Анасы жаңадан турмыс құрғанын.
Еки ул, бир қызы бар екен онда,
Айтты аўылға келип-кетип турғанын.

Айтты: "әжем байғус өлди әрманда,
Бир уяда жалғыз қалдым мен сонда.
Анам алып кетти мени үйине,
Ғәм мектеп питирдим жүрип солманда.

Несип етти қосық, музыка маған,
Консерватория питти соңынан.
Турмыс құрдым, бир ул, бир қызымыз бар,

Күйеуім сәзенде, әжайып адам..."

Машинадан түсип жеткенше маған,
Хәммеси хәпзамат кешти ойымнан.
"Аға" деп атымды айтып, күлимлеп,
Пәк нәзери ийбе менен қараған.

Сол таныс жағыста отырып кеште,
Өткенди асықпай түсирдик еске.
Айтып берди қара көзлі қарындас
Бир әжеп хәдийстиң тарийхын әсте:

12

Айтты: "Шайыр аға, есит, мийрибан!
Бир суўық шынлықты айтайын саған,
Тағдир ойлап тапқан тосын ислерди
Тапбас деймен ең бир сумлықлы адам.

Урыс питкели қырық жылдан да көп болды,
Қанша үмит гүллеп, қаншасы солды.
"Қара хат" алса да қанша аналар
Улы киятқандай қараўлар жолды.

"Мени жалғыз таслап, өлип көр, қәне!"
Дегенимде әжем күлимлеп бәле,
"Әкең тири ғой..." деп, шашымнан сыйпап,
Көзин сүртер еди жасырып және.

Жоққа исенбеймиз сиз бенен биз де,
Бирақ мен тән бердим сол айтқан сөзге.
Жүрек сезими ана деген адамның,
Мен билсем, қандай да жаралған өзге...

Бул хәдийслер уғрас келмес ақылға,
Усап кетер бәлким ертеқ-нақылға.

Гүлlep турған кеўил бағыма мениң
Бир дүбелей басып кирди жақында:

Бир күни хат келди бир молдаваннан,
"Әкеңиз тири" деп жазыпты маған.
Қай жерде хәм қалай...
Жазған хәммесин
Хәм анамның қайдалығын сораған.

Аралығы узақ болғанын айтқан,
Бәрха хат алысып турғанын айтқан.
Ол ветеран майып екен өзи де,
Сонда да изинен барғанын айтқан.

"Әкеңиздиң хұждан тазалығынан
Гүман етпең, ол мәрт, пәк жанлы адам.
Бирақ бул урыстың сумлық ислерин,
Қызым, тилим бармас айтыўға саған..."

Жазыпты саўашта бирге болғанын,
Қәўипли разведкаларға барғанын,
Бир жола жарадар болып, атысып,
Екеўи боранлап дүзде қалғанын...

Хатларының бәрин сақлап жүргенин,
(Былтыр оған берипти Даңқ орденин).
Бирақ оның тирилигин тис жарып,
Бизлерге айтбаўға ўәде бергенин.

Жақында изинен барып көргенин,
Сум айралық ер жүректи жеңгенин.
"Ўәдеңди бир ирет буз" деп, бәрхама
Бир ғайры күш буны зорлап жүргенин...

Дийдар көриспеген әкемди аяп,

"Тирп" деген сөзге қуғандым бирақ.
Ертеңине барып айттым анама,
Үнсиз қалды ушқан қусларға қарап...

13

Әуел қолға қәлем аларда, маған
Қус уясы еди бақана болған.
Енди ол уядан қайғы шекпеймен,
Онда тиришилик жоқ, хуўлеп бос қалған,

Нелерди көрмес бул адам баласы!
Бомбадан қыйраған аўыл-қаласы.
Баўыры пүтин бир де жан қалмағанбыз,
Сол қырғын урыстың қанлы жарасы,—

Питти десек, еле ашылып атар,
Ол жарада ойнап осколка жатар.
Урыс хәўири шарпыған хәр жүрекке
Бузылған қус уясын да аятар...

Сорап жүрмен "бул кайсы жер" деп бизден,
Пайтах жатқан жеримиз бар шексиз кең.
Ақ қайыңның көк желкомын жел үрлеп,
Зәўлим бийик қарағайлар көк сүзген.

Жол тоғайдан көк шалғынға шығады,
Көк суўлы бир өзек бунда ағады,
Крестлер мәңгилик уйқы гузетип,
Жол шетинде қойымшылық қалады.

Жамғыр жаз хәўасын жуўып турады,
Муңлы салқын кеўиллерге урады,
Жас топырақлы бир қәбирдің басында
Еки хаял сыңсып ғана жылады.

Екеуі де алыс жақтың хаялы,
 Бири кәйұаныдан өткен шамалы.
 Хау, баяғы Арқаш көлдің бойында?..
 Қой, ол жағын бунда еслеу гүналы..

Жылады, жылады, хаял жылады,
 Жас топырақты бүріп, сыйпап-сылады.
 Қырық жыллық мумия- мухаббат шери
 Қорғасындай ерип аққан болады.

Жасырағы өксир "әкежаным" деп,
 "Бир көріп, еркелеп тоялмадым" деп.
 Ал мен өкинемен бул хаяллардың
 Хәсирет тереңлигин жазалмадым деп".

Ана, кыз қаншама мәнзиллер асқан,
 Қанша вокзалларда "көлик аумасқан",
 Арзыұ-әрман менен излеп келгени
 Дийдар көрмесликке бекинип "қашқан".

Врач айтты сонда:
 "Рахмет сизге,
 Не де болса излеп келгениңизге..
 Ол әжайып гөззал бир инсан еди,
 Күтилмеген иске қыйналдық биз де:

Телеграмма берип, шығыпсыз жолға,
 Айтып едик, қатты қуұанды сонда.
 Хәтте бұлбил болып сайрап жиберди.
 Бирақ жансыз жатыр көрсек азанда...

Мынау қағазларын, орден, медалын
 Естеликке сақлап жүриуіге алың".
 Қағаз арасынан шықты бир сүүрет,

Артқа жетелеген адам қыялын.

Сүүрет тозған, қағазы да сары дым.
Екеуі суўғарар қаўын қарығын.
Көзлеринде күлки, жаслық нуры бар,
Ийт хасылы Мускатты да таныдым...

Врач ағай ашып стол тартпасын,
Бир кассета магнитофон лентасын
Алды да, даўысқа қойып жиберди,
"Сен яр қал енди" ниң шерли намасын.

Изинен қосықлар оқылып кетти,
Кеўиллер унырап, сөгилип кетти.
Жаралы жүректің әрманларынан
Сабыр кәсаларым төгилип кетти:

ОНЫҢ ҚОСЫҚЛАРЫНАН

Жап бойында жаўдырап,
Сүтилмек гүллегенде,
Жаздыр ылақларыңды,
Жаяйын, анам мениң,
Бойында Кегейлиниң
Шеңгеллер гүллегенде,
Ышқыңда бұлбил болып,
Сайрайын, ярым мениң.

* * *

Тар окопқа жамғыр суўы толғанында,
Үйде тезек жаққан отың жылытар, ана.
Жаў шебинде мен боранлап қалғанымда,
Шинелимди таныс қолың қымтар, ана.

Гүзар жолдан атлар барар,
Жалын самал тарап ғана.
Бос дизгинли торы атқа
Сен жылайсаң қарап, ана.

Төрт дойнағын ақ көксиме
Бассам дейсең, ярым мениң.
Мәрдана бол, қой өксиме,
Ярым мениң.

Кеуил бағында той қылып,
Жазып шашыңның түйдегин,
Аш көзиңди тойдырып,
Сүймедим, ярым мениң.

Қатты самаллар арқадан ескенди,
Түсимде көрип жаным сескенди.
Көлге ымырт түскендей көзиңди,
Бурдың меннен жүзиңди, ярым мениң.

* * *

Дуз несип тартқан қуұысты елге,
Қайтқан қуслар қонады көлге.
Канаты сынық бир жалғыз ғазбан,
Жаўтанлап көкке мойынын созған.

Ақшам ақ бесик таянған анам,
Түн уйқыдан төрт оянған анам,
Баўырыңды кәбап еттиң бе,
Жолыма карай-қарай кеттиң бе?

Ақ билегин дастанған ярым,
Ақ дастыққа жас тамған ярым.

"Қара хат" алып, жесир қалдың ба?
Ақ жүзиңе қоллар салдың ба?

* * *

Таў басынан булт аўғанда,
Төменде сел жаўар болар.
Ел басына күн туўғанда,
Ер намысқа шабар болар.
От ишинде қалса Ұатан,
Жигиттиң жан жарасынан
Аппақ қарға қырмызы қан
Ағар болар, ағар болар.

* * *

Атакаларда бирге жуўырдым,
Оқлар тийгенде бирге жығылдым.
Бирге тоңдық музлы боранда,
Қалаларды жаўдан аларда.
Енди неге менсиз уйықлап атыр,
Не жазығым болды оларға?..

* * *

Қар жаўғанда шар бузып
шығамыз дүзге,
Сона-сүйлин дус келер
несибемизге.
Шикелимнен тарт мени,
Мускат ийтим,
Қозғаларға шама жоқ бизде...

* * *

Есик алдына екеўимиз еккен
Каўын писипти, жарайын, ярым.
Күлип-ойнап түсеме бир ен,
Тойып-тойып қарайын, ярым.

* * *

Ер жигитке елжиреп,
Ыдыраў уят, ана.
Аппақ жаўлығыңның
Бир шетин узат, ана.

* * *

Аяқларым болғанда еди,
Желдей желип барар едим, анам мениң.
Егер қолларым болғанда еди,
Шашыңды сыйпар едим, ярым, сениң...

14

Таң алдында қайттым үйге аўылдан,
Жалғыз баратырман сол соқбақ жолдан,
Кешегі сумлық сөз,—солдат тағдири,
Қосықлары уйқы бермеди маған.

Булар қосық емес, жүректің қаны,
Ер жигиттің ат басындай әрманы.
Бунда бар урыс деген жаўыз бәлеге
Нәлет оқып атқан инсан хұжданы.

Ел деп етик шешпей қан кешкенлери,
Аўызлықлы аттың суў ишкенлери.
Ұатан мухаббаты,
Жаўға өшпенлик,
Жигирма миллионның жан кешкенлери.

Аналардың ақшам жолларға шығып,
Бозлаўлары жасқа жаўлығын сығып,
Қаўышпаған кушақ,
Жесир дастығы,
Қарындастың сыңсыўлары қамсығып...

Жалғыз баратырман.
 Жүрегим сызлар.
 Жымыңдасып, тыпырласып жұлдызлар,
 Уясында таң уйқыдан оянып,
 Ушып кетип атқан құстарға усар.

Май нәпесли бәхәр, көгис әтирап.
 Мине таныс мәнзил кеўилге инақ.
 Шеңгел қоңыраўлапты, гүллерин төгип,
 Бузылған уя тур, құсы жоқ бирақ.

Я әжеп, тәбият не деген билгир!
 Бул нәсилге сараң құс—еди бұлбил.
 (Оларды шымшықтай көп жаратқанда,
 Талант қәдири болмас еди жерде бул.)

Я инсап тәбият не деген әдил!
 Шеңгел тикенекке питкен сулыў гүл.
 Таўысқа түс берген, даўыс бермеген,
 Шырайдан салыўсыз хош ҳаўаз бұлбил.

Бирақ елеспесиз усы құс егер
 Сайраса, кеўлинде ашылар гүллер.
 Түрин көрмей оны мақтап жырласар
 Қаншама шайырлар, жүйрик қәлемлер.

Сөз бар: гүл ышқында сайрарда бул құс
 Өз жүрегин шоқып қанатадымыс.
 Сөйтип болып, таң атқанша бағларда
 Дәртин сайрар дейди бир тынбай байғус...

Бул бир мухаддес құс хәмме жерде бар.
 Хәр бағдың хош ҳаўаз бұлбили болар.
 Ашықларға муқлас,

Шайырға сырлас,
Бағ тапбаған жерде шенгелге қонар...

Тикенге тырналып ол уя салған,
Қара даўыл оны бузып ушырған.
Өз нәсилин қорғап өлген қустың сол,
Бирли-жарым пәри илинип қалған.

Жетим қалған сары аўыз палапан,
Қайдан сезсин не екенин алақан?
"Егер түсип кетсем, жуўап бересең!"
Деп еле шүйкилдеп турғандай маған...

Соннан берли қайсы елге барсақ да,
Қай бағда бұлбилге құлақ салсам дә,
Аўылласын танып сол бала бұлбил,
Сайрап тур ма деп қаламан мен сонда.

Хәм еслеймен тыңлап оның намасын:
Бузылған уясын,
Ессиз анасын.
Қырық жыл өз ошағын көрмеске жазған,
Дилгир мүтәж солдат жүрек жарасын.
Еслеймен анамның қайғы-наласын,
Жоқлап урысқа кеткен үлкен баласын.
Еслеймен сол өмирзая жұлдыздай
Қанша айнардың сөнген шырасын.

Еслеймен еситсем бұлбил намасын,
Арқаштағы көлди.
Пахта арасын.
Қара көзи көлге ымырт түскендей.
Туңғыш мухаббаттың мехригиясын,

Хәр кимнің меншикли кеўил бағында,

Ойлайман, бүлбил бар хэмме ўағында.
Инсан хэсиретин, шадлық, әрманын
Тәрип етер ол сайраған шағында...

Дүнъя хэзир арасатлы, топанлы,
Оғыры хүрейли, еси алаңлы.
Ол қәўип-қәтерли шеңгел астында
Қурық басқан бүлбилдиң уясы яңлы.

Бузыўға қаст етип даўыллар келер,
Сел-буршағын айдап жаўынлар келер.
Сағаллар сүйкенер,
Жылан өрмелер,
Көз-қулақ болмасаң биз оған егер.

Сары аўыз, темир қанат палапан,
Еплеп услар оны епсиз алақан.
"Егер тусип кетсем, жуўапкерсең!" деп,
Шүйкилдеп турғандай туйылар маған...

Январь, 1987-жыл. Нөкис

М А З М У Н Ы

Қосықлар

Жол самалы.
Сәўбетли ақшам.
Тәжирийбе тамшылары.
Ўатан.
Сиз мәңги барсыз.
Мен қалада оқығанда.
Жаҳан устинде.

Исеним.
Гүз көриниси.
Бир бахытлы адам баратыр.
Тасқа көгерген гүл.
Пәлекли қоста түнеу.
Түни менен қырғауыллар шақырды.
Көп ғанимет демлер бос қалар изде.
Жаңалан, достым.
Хошадәс.
Умтыламан.
Ашық сөз.
Диалектика.
Заман менен аяқ қосып журмесең.
Миллионбай Азаматқа.
Кешки жоллар ойлары.
Жақсы адамлар.
Қандай жақсы усы заманда.
Дос қәдири.
"Шынар, сен қалайша бир жерде туырып".
Мен—Татарстан!
Және бәхәр келди.
Адам.
Ұамал.
Лаванда.
Ұәзил.
Ешектең шикаяты.
Сағалаяқ.
Дағыстан тауларында.
Тау жолында.
Сақлаң Ғамзатовты!
Шөлдің ийсин алса турмас.
Газитсең.
Посейдонның ғәзеби (аллегория).

Поэма

Булбил уясы.

На каракалпакском языке

Ибрагим Юсупов

МНОГОЛИКАЯ ТЫ, ЖИЗНЬ

Стихи и поэма

Издательство "Каракалпакстан"

Нукус—1987

Редакторы *Ш Аяпов, К. Ерназаров.*

Художник *И.Қыдыров.*

Худ. редакторы *К Реипназаров.*

Тех. редакторы *Е Ерекеев.*

Корректор *Ф Тлеўмуратова.*

Териўге берилген ўақты 15.07. 1987-жыл Басыўға рухсат етилген ўақты 13. 10. 1987-ж. РК 30209. Қағаз форматы 70X108_{1/33} № 2. Көлеми 5,0 баспа табақ, 7,00 шертли баспа табақ 5,0 есап баспа табақ, Заказы 428. Тиражы 300 Баҳасы 60 т.

"Қарақалпақстан" Баспасы. 742000.

Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9

ҚҚАССР баспа, полиграфия ҳәм китап саўдасы ислери бойынша мәмлекетлик комитетиниң "Правда" газетасының 50 жыллығы атындағы Нөкис полиграфкомбинаты. 742000. Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9.